చిత్రకథాసుధాలహరి

రచయిత

శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

ప్రకాశకులు:

ఆంధ్ర ప్రచారిణీ లిమిటెడ్,

రామచంద్రపురం.

★

చిత్రకథాసుధాలహరి

రచయితలు:

శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

ప్రకాశకులు:

ఆంధ్ర ప్రచారిణీ లిమిటెడ్,

రామచంద్రపురం.

శ్రీ ఆనందతీర్థ ప్రెస్ : రామచంద్రపురం

★

[వెల PRICE RS. 1-8-0

అనుక్రమణిక.

చిత్రకథాసుధాలహరి

అనురూప :

శ్రీరమణీ విలాసమునఁ
జేసి జనించి, సుబుద్ధినొంది, శో
భారతిఁ జెట్టఁబట్టి బహు
భంగులఁ దాననురూపయావిద
ర్భారమణాత్మజాతపయి
రాగరసంబును వెల్లిఁగొల్పునా
శౌరికృపాకటాక్షములు
సారెకు మమ్ములఁ బ్రోచుఁగావుతన్.
శ్రీమీఱం దమపెండ్లివేళ దరహా
సీభూత వక్త్రాబ్జులై
తా మొండొర్వులపై శిరంబులను సీ
తారాఘువుల్ శుభ్రమ
క్తామాణిక్యముల న్వొలార్చుటకుఁ బా
త్రంబుల్ మిథస్సంతత
ప్రేమాధారములైన దోయిళులు పే
ర్మిన్ మమ్ముఁ గాపాడుతన్.
అంకముఁ జేరి పల్కు-జవ
రాలి మృదూక్తులరీతి, శారదా

కంకణకింకిణీరవము
కైవడిఁ గోకిలకీరశారికా
సంకలితానులాపముల
చొప్పున, మాకవితాలతాంగి ని
శ్శంక రసజ్ఞచిత్తములు
సంతస మంద మెలంగుఁగావుతన్!
పలుకులతోడ లోకజన
పద్ధతి, తత్త్వవివేచనంబు, ని
ర్మల గుణభావముల్, నడల
మంచియు, నొప్పుగ నొక్కటొక్కటే
తెలిపి విమోహ భావమునఁ
దేలిచి యందలి కష్టనిష్ఠురో
క్తుల వివరింపఁగాఁ బ్రకృతి
కో? కవికో? తగునన్యసాధ్యమే?
ఒకపరి వేడ్కతోఁ జదువ
నోపిన పాఠకునిన్ క్షణక్షణం
బొకగతి మార్పజాలిన ర
సోచిత బంధుర చిత్రికల్పనా
పరికరముతోడ నొప్పెడు ప్ర
బంధమొ? లేక మఱేదొ? కూర్పువా
ఁడికి నెలవైన యట్టికవి
నే కవియంచు నుతింపఁగాఁ దగున్.

పలుకులఁ దేనెలుట్టిపడ
భవ్యకథాకథనంబునందుఁ గ
న్నుల కగపాటుఁ గూర్చి, మది
నూల్కొను నానుడులన్ గవిత్వరీ
తులు మెఱయించి, యీతనికిఁ
దుల్యుఁడు లేఁడనఁగాఁ బ్రబంధముల్
తెలియఁగఁ జెప్పుశక్తియల
తిక్కనికొక్కనికే తగుంగదా!

అనుపమవాక్చమత్కృతుల
కథనములన్ ఘటియించి మంజుక
ల్పనములతోఁ బ్రబంధములు
భావముఁ దన్ప రచించు వేళఁ ది
క్కనయగు మూఁడు మూర్తుల న
హో! యితఁడంచుఁ బొగడ్తఁగన్న ధీ
ధనుఁడగు సూరనార్యుని ప
థంబునఁ బోవఁదరంబె యెరికిన్?

కరము లరుగునంత సరణి రవి వెలుంగు
మెరయు నెల్లకడల కరిగి బుద్ధి
కాన బుద్ధిమంతుఁ డైనచో నెల్లెడ
వెలయఁగలుగువాఁడు వెలయువాఁడు.

అనుపమ ధీవిశారదుల
కైనను నూహాము లెల్లయప్పుడున్

మనమునఁ దోఁచుచుండవు; మ
నమ్మునఁ దోఁచిన వెల్లఁ జెప్పవ
చ్చినపుడు కొన్నియేగును; వ
చించిన వన్నియు నక్షరీతి వ్రా
సిన యవియే కృతుల్ గద! ప్ర
సిద్ధకృతుల్ చిరజీవనుల్ గదా!
చిత్రాకృతులం గైకొని
పత్రంబులపై నటించి భాసురగతివై
చిత్రిన్ మాలేఖిని యీ
ధాత్రిం బ్రేక్షకులకున్ ముదం బిడఁగాతన్!

క థా ప్రా రం భ ము.

అగ్రభాగము:

మలయవాయువులఁ గంపిలు తీవలకుఁ దరుల్
కరశాఖలను నూఁతగా నొసంగె
కలగీతములఁ బాడి యలయుపికాంగన
కును జిగురులు వెట్టెఁ గోకిలంబు
విరహులపై దాడి వెడలంగ మరునకు
దళములఁ గూర్చె మాధవసఖుండు
ఝుంఝుమ్మనుచుఁ దమ్మి జోపుచుండిన సైచి
తేంట్లకు విరివిరుల్ తేనె లిచ్చె

చలువగాలి, వెన్నెలరేలు జలవిహార
ములకుఁగా ధన్యదంపతుల్ చెలఁగుచుండ
వనము లుపవనములుగాఁగ వరలుచుండె
సౌమనస్యం బొసంగు వసంతమందు!
సకలజనంబు కన్నులకుఁ
జల్లగ నమ్మధుమాస వేళయం
దొకతఱి రేవెలుంగుగని
యుర్విపయిం దనయల్లుఁడైన ద
ర్పకుఁడు చరింపఁ జల్వవలు
వల్ పఱిపించెనో నాఁగ లోకమం
తను నొకవింతయౌ సొబగుఁ
దారిచి వెన్నెలఁ గాయుచుండఁగన్.
జగతి నిశ్శబ్దముగ నుండె సరసమృదుల
మారుతము చెంగలువపూల యోరనుండి
సౌరభముఁ గొని యల్లన జరుగుచుండె
పూవుఁ గుత్తులతావి గొంపోవనేమొ?
చల్లని పండు వెన్నెలలు
చల్లని మారుతముల్ సమేళమై
యల్లనఁ బాంథకోటిహృద
యంబులు చల్లనఁ జేసి యంతనే
ఝల్లనఁ జేయుచుండె సుమ
సాయకుఁడున్ దయమాలి వారి ను

త్ఫుల్లసరోజ బాణముల
తో జ్వలింపించుచు నుండె నత్తఱిన్.
శ్రీకరమై ధరిత్రికి వి
శేషవిభూషణమై తనర్చు శ్రీ
కాకుళ పట్టణంబున నొ
కానొక సౌధమునందు యౌవన
శ్రీకుఁ డొకండు నిద్దురను
జెందక యుందుచు నొంటిఁ బాన్పునన్
వ్యాకులభావ మానసము
నందుఁ గనంబడుచుండ దీన్కుఁడై.
తలయూఁచు వెచ్చనూర్చును
నలువయె యిటుసేయ నేమి నాగతి కింకం
బలవింతు నంచు నెంచును
కలిగిన యిక్కట్టదేమొ కానితలంపన్!
కలిగియు లేకపోయెఁ జిర
కాలమునుండి కృశించు నాకు నె
వ్వలన మనోరథంబు నిర
పాయముగా సఫలంబునొందు? నీ
యిలఁ గలయన్నినాళ్ళు లిటు
లే యసహాయత సంచరింపఁగా
వలయునె? నాదుజన్మము
వాయమె? యాయమతోడ నక్కటా!

ఇది యిటువంటిదంచు మన
కిప్పుడు కన్పడు నంచు, నేరు నే
ర్పొదవఁగ బల్కరానిదియు,
నున్నది లేనిది, లేనిదున్నదం
చెద నెఱుఁగంగరానిదియు,
నెల్లెడఁ జిత్రగతిం జరించున
ట్టిది యగునాయదృష్టము ఘ
టించుత మామక కార్యసిద్ధులన్.
అని తలపోయుచు నుండఁగఁ
దనయంతికమునకు ఘ్రాణతర్పణమగు ఘు
మ్మను తమ్మిలపుం బరిమళ
మనిలునితో వచ్చె జాలకాంతర సరణిన్.
అది యొకవింత సేయఁగ న
యారె! విచిత్రముగాఁగఁ దోఁచె నా
మది కిపుడర్ధరాత్రిని సు
మాళమునం జనుదెంచు సౌరభా
స్పదపవనంబుఁ గాంచ సుమ
సాయకుఁ డెవ్వనియొద్ద కెవ్వతెం
బదిలముతోడఁ బంపుటకుఁ
బంతమువట్టెనో? యంచు నెంచుచున్.
నలుదెసలం గనుచుండఁగ
గలగలనందియలు గదలఁగాఁ దన తలవాఁ

కిలితలుపు కడన నిలిచిన
నెలఁతుకరూపంబు వెలుఁగు నించె సతనికిన్.
మేనుమెఱుంగుదీవ మిఱు
మిట్లను గొల్పెనొ కన్నుదోయికిం?
జ్ఞానవిలాసవైఖరికి
స్వాంతము లోఁబడి యేమియయ్యెనో?
కాని, యపూర్వమైన యొక
కౌతుక మాత్మ జనించినంతనే
మేనెఱుఁగం డొకింతయును
మేరయెఱుంగఁడు విస్మయంబునన్.
అతఁడు వెఱఁగంది నిశ్చే
ష్టితుఁడై యుండంగఁ దలుపుఁ జేఁదట్టుచు నా
సతియుం బెద్దయెలుఁగున
నతిదీనత తోఁప "నోమహాత్మ"! యటంచున్.
రక్షింపుము రక్షింపు! ని
రీక్షింపుము! సత్కృపార్ద్ర దృష్టి నయో! ధూ
ర్తక్షోభం బెడలింపుము
పేక్షింపకు మబలఁ గావవే!" యని వేఁడన్.
వడివడిఁ జని ద్వారంబున
గడియ న్వెడలించి సకియఁ గాంచి "యిదేమీ!
పడఁతీ! యడలెద విప్పుడి
య్యెడ నెవ్వరివలన నెట్టి యిడుమలు వొడమెన్?"

అనుచుఁ బ్రశ్నసేయ నావధూమణియును
వెలుపులోడ లోనికరుగుదెంచి
మొగము వాంచి పలికె దిగులెల్ల విడనాడి
యిప్పుడుగాదె భయము నీగఁగంటి!
శరణంటి న్ననుఁ గావుమీ యభయహ
స్తంబిచ్చి లేకున్న ని
ష్కరుణాచిత్తుఁడు ధూర్తవర్తనుఁడు నన్
గారింపఁగాఁ జొచ్చె నెం
దరుగం జూచిన బోవనీయఁ డతఁడా
హా! యేమి గానుంటినో
చిరదుఃఖం బిది దీనిసైప నిఁక నీ
చిత్తంబు నాభాగ్యమున్.
అనునవ్వారిజనేత్ర దీనవచనం
బాలించి యోలేమ! యి
ట్లను సంతాపము నొందనేల? యెవఁడా
హాంతవ్యుఁ? డేలీల ని
న్వానటంబొందఁగఁ జేయుఁ? దెల్పుమిపుడే
వారింతు నాధూర్తు నె
మ్మనమం దూఱడు మంచు సాంత్వనవచో
మాధుర్యముం జూపినన్.
కొమ్మయు నెమ్మదిఁ గైకొని,
క్రమ్మిన పరితాపమింత కడకొత్తుచు పై

ర్యమ్మైన నాతని కనియెన్
దమ్ముల నిరసించు నాననమ్ము చెలంగన్.
ఓయసమానరూపవిభ
వోజ్జ్వల! యేమని చెప్పికొందు నన్
బ్రాయపువాఁ డొకండు బల
వంతముగా వెనువెంట నంటె నే
నేయెడఁ జొచ్చిన న్వీడువఁ
డీయెడ లేఁ డసరాదు సర్వథా
మాయికుఁడై చరించు నిది
మామకవృత్త మెఱుంగఁ జెప్పితిన్.
అనవుడుఁ బూరుషుండు విక
చాంబురుహాయత చారునేత్ర! నీ
మనమున వానికై వగపు
మానుము; నన్ శరణంబునొందియుఁ
డిన నిను నెవ్వరైనఁ గన
నేర్తురె? కాంచిన నోర్తునెట్టులం
చనునయవృత్తిఁ బల్క విన
యానతయై వనజాస్య యిట్లనున్.
మాటలఁ బోవువాఁడె మరు
మాట వచింతునటంచు నెంచ కా
రాటమునొంది నెమ్మది క
రమ్ముఁ జలించుచునుండెఁ జూడు మిఁ

వ్వాటున నంచుఁ దానతని
పాణి నురమ్మునఁ జేర్పఁబోవ న
వ్వాటలగంధిచేత కల
ప్రాయపువాఁడు తలంకి యిట్లనున్.
వెలి విడిచి మాట లాడుము
పరసతి విట్లేలనాదు పాణిగ్రహింపన్
మరియాదగాదు విడువుము
తరుణీ! నీతల్లడంబుఁ దప్పకతీర్తున్.
తడఁబాటు విడచి వాఁడె
వ్వఁడో? పేరెయ్యదియొ? తెలుపు వనజాననా! నీ
యుడుకాక వానినిప్పుడ
మడియించెద నొక్కనిమిష మాత్రములోనన్.
అనుటయుఁ దల్లడం పడుచు
హా! యతనుం డతఁడేవిధంబునం
జెనకఁగవచ్చు నంచుఁ దనచిత్తము
ఝల్లన మోము వెల్లనై
పనుపడు కంపముం గగురు
పాటు భయంబును దెల్ప సీత్కృతం
బునమెడఁ గౌఁగిలించుకొనఁ
బోయి యొడంబడకున్న సోలినన్.
కనుఁగొని యాదరంబు భయ
కంపములు న్వెలుఁగున్ మనంబునం

పెనఁగొన సేదఁదేరిచి వి
భీతమృగేక్షణ! యిట్లు బేలవై
వినయతవృత్తము న్వదలి
పెంపుదొలంగఁగ లాతివాని న
న్ననసి కవుంగిలింపఁదగు
నే? యని యించుక మందలించుచున్.
వెడలంగ దివిచి "పడపుం
బడఁతివలెన్ జేరవచ్చి భయమిషమున నన్
నెడఁగౌగిలించెదే! నీ
నడవడి యెఱుఁగంగనయ్యె నాతి? చను" మనన్.
అతను తాపమున భయార్తనై వేఁడిన
నభయమిడిన నీవె యావలఁద్రోయ
మరులు వేఁపజొచ్చె మాటికి మాటికి
నేమిసేయనేర్తు నెందుఁజొత్తు?
ననుఁబాలముంచిన నీ
ళ్ళనుముంచిన నీవె కాతలంచుచు నీకే
ల్గాని కౌఁగిలించి దానం
దనుతాప మడంచికొన స్వతంత్రత లేదే!
అని వెచ్చనూర్చు నయ్యం
గనఁ గాంచి వెఱుంగు గదురఁగా నీపల్కుల్
వినవింతలయ్యె గూఢం
బునఁబోవక తేటతెల్లముగఁ దెల్పు చెలీ!

అనినన్ సంతసమంది సుందరమునో
జాకార! నీరూపవ
ర్తనముల్ నామది నాఁచికొన్న నిలువన్
ధైర్యంబు లేకుంట నె
ట్లును నిన్నుం బడయంగలేక యిటు లా
లోచించి నీయొద్దఁజే
రిన దానన్నను నాదరించి మదనా
ర్తింబాపి రక్షింపవే.
అనఘా! మణిమాలయనం
జనుదానను మాణిభద్రు సకియను నీయం
గన నాదుఁ బ్రీతితోడుత
ననుఁ గూడెదవేని మేలొనర్చెద ననినన్.
హరిహరి! యెంతమాట విన
నయ్యె నయారె! యనాథనంచు స
త్వరమునఁ గావుమం చోకనె
పంబున నాయిలు సొచ్చినర్మవా
క్సరణిని నన్ను బేల్పులిచి
సాహసకృత్యము సేయఁబూనెదే
తరుణిరో! దీనమేలుగల
దా! వలదా పరలోక చింతనల్?
సకియ! నిన్నువినఁగ సద్వంశంజాత
వనుచుఁ దెలియవచ్చె నక్కటకట!

అచ్చమైన కోలము నైనఁ దలంపక
మచ్చుఁ దెచ్చిపెట్టవచ్చునమ్మ!
వరసతీ ధర్మములనెల్ల వఱదఁగలిపి
మనసుబడినేగఁ దగవాని మగువలకును?
తామరసనేత్ర! మంచివర్తనమెసుమ్మ
సతులకెల్లను నిహపరసాధనంబు
మదవతి! యింత వెఱ్ఱితన
మా! క్షణభంగురమైన సౌఖ్యసం
పదకయి యక్షరంబయిన
పావనవర్తనమెల్ల వీడఁగా
మదిఁదలపోసె దింక వెడ
మాటలు చెప్పక యొప్పిదంబుగా
సదనము, జేరికొమ్మ జన
సంఘము చూడకయుండఁ జెచ్చెరన్.
అదియునుగాక నీపతి ధ
నాఢ్యుఁడు పావనమూర్తి రూపసం
పద మకరాంకుఁడంచుఁ బలు
మాఱు వచింపఁగ విందు; నెందునన్
గాదయొకయింత లేదుగద
కోమలి! లోకములోన నేరికిన్
బ్రదికినయన్ని నాళ్ళును సె
బా ససిపించుకొనంగఁ జెల్లదే?

ఎడఁద నొకండు మాటలను
నింకొకఁ డక్కట! పాపశంక లో
నడఁచి మెలంగదేల? యిహా
మం దొకవేళ సుఖంబెయైన యీ
నడవడి మంచిది కాదుసుమి
నాతి! పరంబు నైన దీనికిఁ
గుడుతు పదింత లెక్కుడుగఁ
గోరకు మిట్టివి తుచ్ఛసౌఖ్యముల్.
మగనాలి విట్లు సేయుట
తగవగునే? మానుమిట్టి తలంపుల? నింకన్
మగని ప్రియంబున నెన్నియొ
సుఖముల నొందెద విదేటి చొప్పు? లతాంగీ!
మగనితోఁ గాపురము సేయు మగువలయ్యుఁ
జెడిపెలై యన్యులను గోరి చెడుచు నుంద్రు
భర్త విడనాడినను మంచి వర్తనమున
గులసతులు గౌరవము నిల్పుకొనరె యెందు?
దీనికిఁ దార్కాణముగా
మానిని! నీకొక్క గాథ మహిమాస్పదమై
వీనులవిందై యొప్పెడి
దాని వచింతు విను సావధానమనమునన్.
ఏనొక కార్యభారము వ
హించి చరించుచు నొక్కనాఁడు దా

రానగరంబుఁ జేరికొని
రాతిరి వేళను విశ్రమింపఁగాఁ
బూని పురంబునందు నొక
భూసుర గేహము సొచ్చి వారి స
న్మానముఁగాంచి యొక్క శయ
నంబుపయిన్ బవళించియుండఁగన్.
నా వెనుక నొక్కముదుసలి
యా వెలఁదుక పుణ్యతీర్థయాత్రార్థంబై
పోవుచుఁ దద్గృహమునకున్
నావలె నేవచ్చి నిలిచె; నాఁటిత్రియామన్.
"ఎట్టిపాపకర్మ మేఁ జేసితినో? పూర్వ
మిట్టి ధూర్తుఁడైన పట్టి గలిగె"
ననుచు వగచుచుండు నాయింటి బ్రాహ్మణిఁ
గాంచి యిట్లు వృద్ధ కాంతపలికె.
"ఏల వెక్కి వెక్కి యేడ్చెదు? నీసుతుఁ
డెట్టివాఁడు? చరిత మెట్టిదమ్మ
యనిన నామెతోడఁ దనయుని వృత్తాంత
మిట్లు చెప్పె దుఃఖ మేదికొనుచు.
అంబా! యెట్టిముహూర్తమందు జననం
బైనాఁడొ నాతండ్రి? లో
కంబు న్దెచ్చుట లేనివర్తనములం
గారించుచున్నాఁడు; జూ

దం బాడ న్వ్వుదీయఁ డెందు ధనకాం
తాసక్తుఁడై యార్యవం
శంబున్ శీలము నెంచకుండు మము మె
చ్చుంబోఁడుమూఢాత్ముఁడై.
కన్నకడుపుగాన ఘనమతి యనితెల్పి
మాయఁజేసి యొక్క మంజులాంగిఁ
బరిణయంబు చేసి పాపంబనక దాని
యుసురు వోసికొనఁగ నోడఁబడితిమి.
పరిణయ మయ్యేనని యొక
భంగిని లోఁబడునంచు నెంచఁగా
బరితెగి సంశయింప కొక
వారలతాంగిఁ బరిగ్రహించి యా
తరుణి గృహంబులోననె స
దా చరియించుచు నింటఁజేతికిం
దొరకినవస్తు సంఘముల
దోచి యొసంగుచునుండె దానికిన్.
మూఁడేఁడులయ్యెఁ దనసతి
యీడేరి ప్రియంబుఁగూర్ప నెంచఁడు కట్టా!
కోడలుఁ గొడుకుఁ గలయుట
చూడంబడ దెట్టిపుణ్యశూన్యులమొ కదా.
ఎన్నాళ్లు లూరకుండెద
మన్నా! లోకాపవాద మగుననుశంకన

మన్నాథుఁడు కోడలిదే
నిన్ననె వియ్యాలవారి నెలవున కరిగెన్.
చూచాయ నెఱిఁగి వాఁడా
నీచాంగనతోడఁ గలసి నేఁ డెక్కడకో
వేచనియె ననెడునానుడి
నా చెవులను సోఁకెఁ బిడుగునాఁటిన భంగిన్.
కొడుకు దుండగీఁడు కుటిలాత్మకుండు దు
ష్కృతవుఁ డగునుగాని కేవలంబు
నాకు వాని దర్శనస్పర్శనంబులు
ప్రాణదాయకంబు లగునుసుమ్మ!
అమ్మ వానిఁగూర్చి యడలెద; నెన్నఁడు
నెడసి చననియట్టి యేకపుత్త్రుఁ
డవలి కేఁగి దీనుఁడై చరియింపగాఁ
దల్లిప్రాణమెంత తల్లడిల్లు?
అని విలపించెడు నాసతిఁ
గని యూఱడు మనుచు వృద్ధ కాంత పలికె నో
వనితా! యేటికి వగచెదు
చను నే యీదార్త లోక సామాన్యమె కా?
భూపాల శిరోమణులే
రూపాజీవులకుఁ జిక్కి రూపఱుచుండన్
దీపాపం డోడలెక్కయె?
తాపంబుం దీర్చు నీకథన్ వినుమబలా!

* * *

పూర్వ భాగము:

ధనపురమను నొకపట్టణ
మునసుండు; ప్రధానమంత్రి పుత్రుఁడు మహా
ధనికుఁడు చంచలమతి నొ
ప్పినవాఁడై రత్నవర్మ పేరఁ బరఁగుచున్.
పిన్నటనాఁటనుండియును
వెంగలిఁబోలెఁ జరించుచుండుటల్
చెన్నటి చేష్టితంబుల వి
శేషములుం గపటంబు సేయుటె
న్నెన్నివిధంబులో యవియు
నిచ్చమెయింగడు నేర్చెగాని తా
నెన్నఁడు సాధుమార్గమున
కింత యొకంబడఁ డెట్టిపట్టునన్.
దుడుకుఁదనంబులగని యగు
కొడుకునకుం దండ్రి యింత కుడువం గట్టం
దొడుగంగ నిచ్చుటకుఁ దా
నొడఁబడునే కాని ధనము నొసఁగకయున్నఁ.
తనతండ్రి మదనవర్మం
గనుఁగప్పి ప్రతాపభూమి కాంతుండగు ద్ర
వ్యనిధాను నసితవర్మం
గని యాతనితోడఁ జెలిమిఁ గావించె నొగిన్.

పోరిఁబోరి నాతతాయులకు,
భోగములోత్తములకున్, వెడంగుజూ
దరులకుఁ, గొండెకాండ్రకును,
దారుపుకాండ్రకు, ధారుణీపతుల్
తరుచుగ నిచ్చుచుండెదరు
దర్శనమంతియ కాని, కావ్యశే
ఖరులకుఁ బండితాళికి మొ
గంబును జూపరు దుర్మదాంధులై.

మాటలయందలి పటిమయు,
నాటలలో నేర్పుఁగాంచి హర్షాత్ముఁడై
గాటపుఁగూరిమిని నిరా
ఘాటంబుగ నతని మంత్రిగా నొనరించెన్.

మదనసుకుమారుఁ డసితవర్మప్రభుండు
వనజదళనేత్ర ఘనరూప యనెడువార
కాంతభోగినిగాఁ జేసి కరము దాని
సదనమున రాకపోకల జరపుచుండు.

రంగద్గతిమీరువయ
స్సంగతి తను నొంచుచుండ జాణతనమునన్
శృంగార మెడలకుండఁగ
బంగారము దోచుచుండె వారాంగనయున్.

ఎల్లప్రాయంబున రూపసంపదను హా
యింగూర్చు గానంబునన్

వెలయాండ్రంకటు మించి చూపరులక
న్వింద్రై భుజంగాళికిఁ
వలమై రూపణికాభిధానయొక రూ
పాజీ రత్నంబు దా
నలరారున్ ధనరూపపెంచికొనఁగా
నాయింట లీలాగతిఁ.

వెతవోవునని యేమొ? విటకాండ్రు చెలరేగి
కలువపూవులదండ గట్టినారు
కొదవాయుననియేమొ? కోడెకాండ్రు తెగించి
పుత్తడి కరువుగాఁ బోసినారు
వగతగ్గుననియేమొ? వన్నెకాండ్రు చెలంగి
చిత్రలేఖనములఁ జేర్చినారు
తమిదీరుననియేమొ? తాపికాండ్రు భ్రమించి
వలపుపాటలనోన నిలిపినారు
కలికి వాల్జూపుకోపు, మేగరగరికయు
నవనవోన్మేష యౌవనోన్నతియు, హావ
భావచేష్టావిలాస సంపదయుఁ గాంచి,
పణ్యసతి యెంతొ? యౌవన పటిమయెంతొ?
సరసాగ్రేసరుఁడును సుం
దరుఁడై తగు రత్నవర్మ దానిఁ విని స

త్వరుఁడై చని రూపణికం
గరగించె ధనప్రధాన గౌరవములచేన్.
తానసితవర్మయొద్దఁ బ్ర
ధానుండగుటయును, ధనముఁ గారుచుటను లో
లోనం బొంగుచు నాచం
ద్రానన వలపించి వలచినట్టుల యుండెన్.

అతఁడిట్టులుండుటసితవర్మ యెఱుంగ
కతఁడె తనకుఁ దగిన యల్లుఁ డనుచు
దలఁచి మంచివేళఁ దనయేకపుత్రిక
నొసఁగి పెండ్లిచేసె నెసక మెసఁగ.

రత్నవర్మ తన్ను రాజ్యమొందెడనను
నాసఁజేసి పెండ్లియాడెఁగాని
అనుపమానరూప యనురూపపై నింత
యేని వలపుమాట యెఱుఁగఁడకట!
భావి ప్రభుఁడును, బ్రస్తుత
భూవిభుజామాత, యనుచు మనుపటికంటెన్
భావంబుఁ దనుప్పుచుండి ర
హా! వారాంగనలు కప్పయలుకుడు పాముల్.

అట్లు జరుగుచుండ ననురూప నవయౌవ
నాంగియగుటఁ దలఁచి యసితవర్మ
వెనుకవట్టు లెంచి ధనరూప తనకూఁతుఁ
జేరిపలికెఁ బెద్ద యారటమున.

పెద్దరాజుమాట పెద్దటికమె కాని
కాసులిచ్చునన్న యాస లేదు;
మనకు రత్నవర్మ మనుజేశుఁడైన బం
గారుతోడ నిల్లు గట్టుకొనుఁగా!
అది కోరుచునుండంగా
నెదిగిన దనురూప రాజు నిట్లే యుండెన్;
సుదతీమణి యనురూపం
గదిసినచో రత్నవర్మ గాంచునె మనలన్?
అదిగాన ముందుగా నసితవర్మ ప్రభుఁ
జంపుసుద్యోగంబు సలుపవలయు
నయ్యనంతరము రాజగు రత్నవర్మపై
సరిలేని కూరిమి నెరపవలయు
నటుపైన నెటులైన ననురూపపై లేని
యపవాదములు దోఁప నాడవలయు
నదికారణంబుగాఁ జెదరునాతనిఁ జేరఁ
దీసి లోఁబఱుప యత్నింపవలయుఁ
దుదకు మనమాయలం బడఁ ద్రోసి చేతి
సొమ్ముగాఁ జేకొని మెలపునఁ జోఁపవలయుఁ
గూతురా! వింతలే యిట్టి చేఁతలెల్ల
నుంగతోఁ బెట్టినవియె వారాంగనలకు.
అని తన దుర్ణయంబు వెర
వారఁగఁ దెల్పిన తల్లిమాటకున్

వనజదళాక్షి రూపణిక
భావములోపలఁ బొంగి యంతలో
ననె కయిసేసి సంతసము
నం జనుదెంచిన రత్నవర్మనుం
గని వియంబులో నెదురు
గాఁ జని కౌఁగిటఁగూర్చి నేర్పునన్.

పానుపునఁ జేర్చి విడెమిచ్చి తేనెలొలుకు
పలుకుబడిలోన కూరిమి వెలువరించి
యింతతడవైన నోర్తునే కాంత! యనుచు
నిచ్చకములాడుచుండిన యెడ రెంటెంగి.

ధనరూపవచ్చి దండం
బును బెట్టినదై సమీపమున నొకపీఠం
బునఁ గూరుచుండి విన్నం
దనమొందిన మోములోడఁ దా నిట్లనియెన్.

అక్కటకట! మీరలాలకించిరో, లేదో,
కాని మాకొలంపుఁ గాంతలెల్ల
రత్నవర్మ లోభిరాజని దూరంగఁ
జొచ్చిరేమి చెప్పఁ జూచుదాన?
రాజునల్లుఁడైన రత్నవర్మకుఁ గూర్చు
సానినైతినన్న సంబరంబె ?
చనునె యెదురువెట్టి చదరంగమాడంగ
రూపణికకు? తాను రోవెలఁదియె?

అని నిందించుచు నుండఁగ
విననేరముగాని భావవేదులరో మి
మ్మెనసి చరించుట చాలదే?
ధనమా బానిస గడింపదా! యద్దానిన్.

వారితోడ నేమి పని యని మది సరి
పెట్టుకొన్నఁగాని వెడఁగుమాట
లాడు టంతకంత కగ్గలం బయ్యె లో
కంబు నెట్లు మూయఁ గలము మనము?

అనవుడు రత్నవర్మ హృద
యంబునఁ గొండొకసేపు యోచనన్
బొనరిచి వేశ్యమాత మొగ
ముం గని యల్లన నోపడంతి! యే
యనువున నిట్టినింద మన
యందుఁ దొలంగునొ యట్టి దాని నె
మ్మనమునఁ గాంచి చెప్పుమన
మానిని వానినిజూచి యిట్లనున్.

మనకు నసితవర్మ మనుజేశుఁడై యుండు
వఱకు నిపుడుగల్గు వాదు పోదు
లోకనిందలకును లోఁబడ వలసె నీ
యట్టివాని చెట్టఁబట్టియుండి.

నలువుర నోళ్ళులం బడి మ
నంబునకుం బదిలంబు లేకయి

య్యాలవున నెన్ని నాళ్ళు లడి
యాసఁ జరింపుదుః? మేమి గల్గునా
వల, పరికింపు మయ్యసిత
వర్మ నెపంబునఁ జంపి రాజ్యముం
బలిమి గ్రహింతుమేని కొదు
వల్ గలవే మన కెట్టిపట్టునన్?
కావున నాతని జంపం
గా వెరవూహింపు మంతె కాకిటు దినముల్
పోవంబోవఁగ నేగతి
గావచ్చునొ? యంచుఁ బలుకఁగా నతఁడనియెన్.
నేనట్టిపనిని జేయం
బూనఁదగవుగా దిఁకెంత ముదుసలి యయ్యెన్
దానుగ నేఁడో రేపో
చానున్నాతనికినై విచారము లేలా?
అని వచియించెఁగాని యతఁ
డాసలిపల్కిన పల్కులన్నియున్
మనమునఁ బెట్టి వారివల
నం గడతేరెదు నాతఁడంచు మో
దనియతి వారితోడ నిది
ధర్మవిరుద్ధపథం బటంచు శా
సన మొనరింపకుండె; నది
సమ్మతిగాఁ గొని రాగయాళులున్

వెనుక నచిరకాలమునకె చిత్రంబుగా
వాంతిభేది నసితవర్మ కాల
వశత నొంద రత్నవర్మ యప్పట్టున
నతనిరాజ్యమెల్ల నాక్రమించె.
"వారకాంత యెంతదారుణం బొనరించె!
నెఱిఁగి రత్నవర్మ యుఱక యుండె
నసితవర్మ యా గయాళిచేఁబడి చచ్చె"
ననుచు నొకప్రవాద మయ్యె భువిని.

తెగనీల్గకుండంగఁ దెల్లవారిదాఁక
మరణింపఁగా నల్ల మందువెట్టు
విడనాడిపోక యేవేళను దనయిల్లె
మఱఁగియుండఁగ మచ్చుమందు వెట్టు
అనుఁగుటిల్లాలు మాటాడిన నోడలెల్ల
మంటలెత్తగ మాయ మందువెట్టు
అవసరంబైన ద్రవ్యంబెల్ల హరియించి
మఱియింప గరళంపు మందువెట్టు
వాదులూరక పుట్టునే? పణ్యకాంత
రాజునే చంపునా? యనరాదు మనకు
వారకామిని పట్టిన వారిబ్రదుకు
బండయై యిల్లు గుల్లయై మండిపోదె?
పుడమి యొడయఁ డగునాతని
యడుగులకు న్మడుగులిడుచు నతి వినయమునం

బడఁపు చెలి గడుసుఁదనమున
గడెకొకతీరున మనంబుఁ గలఁచుచు నుండెన్.

"నరనాథ వారాంగనల పొత్తునంజేర
వల"దని తెల్పెడు వారు లేక
"అనురూపయగుసాధ్వి ననురూప విడువఁ బా
పంబుగాదే"యను వారు లేక
"ఆయంబునకు వెచ్చ మధికమయ్యె నిదేటి
పని"యంచు నడిగెడు వారు లేక
కులమువారలలోనఁ దలవంచుకొనఁగఁ జీ
వాట్లను బెట్టెడువారు లేక
రత్నవర్మ దా నిరంతరమును వెల
వెలఁదియింట నదరు బెదరు లేక
నిలిచియుండి దాని పలుకు వెంబడి నేగుఁ
గాని దానిమాయఁ గానఁ డకట!
వెచ్చము తగ్గునంచు మిష
వెట్టినదై యనురూప యెంతయుఁన్
ముచ్చటదీరఁ బ్రాణవిభు
భోజనవేళను నైనఁ జూడఁగా
వచ్చు నటంచు నాసమెయిఁ
బాకవిధాననిధాన గాన లో
నచ్చపుఁ బ్రేమఁ గాంతునకు
నన్నము తానె యొసంగు నిచ్చలున్.

తడవగునంచు భోజనప
దార్థము లొద్దనె చేర్చియుండ మా
రడుగఁడు రుచ్యభక్ష్యముల
నైనను; శుద్ధజలంబుతోడఁ దాఁ
గడిగిన పాదమందు నర
కాల్తడియారకయుండ నెట్టెటో
వడిగ భుజించి చేఁదోలఁచు
వారలతాంగి గృహంబులోపలన్.

ఒక్కొకవేళ జాగయిన
నోపక మాసినచేలతోడనే
వక్కలు నాకులుం గొనక
వాఁ డరుగంగఁ బ్రియానురూపయా
నక్కనకాంగి కూర్మిమెఱ
యందనకాంతుని గూర్చి దాసిచే
నక్కడకంపుచుండుఁ దెల
నాకులుఁ బోకలుఁ జిల్వవల్వలున్.

ఎలఁ బ్రాయపుఁగలికి ప్రియుం
గలయు టెఱుఁగ దంతెకాక కనులారఁగ వా
రలతాంగుల మఱుఁగుటఁ గని
చెలువుని నిదింప దెట్టి శీలంబో కదా!
మఱియొకవింత! యంత వెల
మానిని తృప్తివహింపలేక "య

ద్దిర! యనురూప యీాతనికి
దేవిగనుండిన యంత కాలమే
మరి యెటులుండవచ్చు; నస
మానము దానిమనోజ్ఞరూప మా
తరుణిప్రియంపు సేఁతల క
తం డెపుడేగతి మాఱిపోవునో.

అది సాధ్వి, యనువ్రత, నె
మ్మది నిష్కపటంబు గలది, మానిని, దానిం
గదిసినయంత వివేకము
పొదలిచి మనయందు రోత పుట్టింపదొకో?"
అని యూహఁజేసి యొకదిన
మునఁ దడవుగ నేగుదెంచు ముగ్ధుండగు నా
తని బెదరు గదురు చూడ్కులఁ
గని కౌగిటఁ జేర్చి పట్టి కల్లభయమునన్.

అకట మనోహరాంగ! తడ
వైనను నీచనుదెంచుదాఁక నా
కొక నిముసంబె యేఁడగుచు
నుండు; నయో! పులియున్న కోనలో
నికిఁ జను లేఁడిపిల్ల వలె
నీవు గృహంబున కేగి గాసినొం
దక చనుదెంచు టేనది పు
నర్జననంబుగ నెంచుచుండెదన్.

తనతండ్రి మాయచేఁ జం
పనచూచిన మనలఁజంపి పగఁదీర్చికొనం
దనమది నాలోచించిన
దనురూప; యిఁకెట్లు దాఁటనగు నియ్యెడరుల్?

తెల్లనివిపాలు నల్లని
వెల్లను నీళ్ళనుచుఁ దలఁచె దీవేమియు నా
యల్లిక లెఱుఁగవు గుండెలఁ
దల్లడపాటొందవె నేమి తార్క్ష్యునౌకదా!

ఇటు వినవౌర నీచెలువ
యెంతటి మాయలమారి నీకునైఁ
యటమటఁజేసి మొన్నవిడి
యంబును బంపిన దేమిసెప్పఁ గు
క్కుట మొకవక్క మ్రింగఁగనె
కూయుచు మార్మెడవెట్టి నేలపైఁ
దటుకునఁ గూలె నిట్టిదిగ
దా! కులకాంత యనంగ నద్దిరా!

అనియెత్తువెట్టి వారాం
గన యాతని కరమువట్టి కళవళపడుచుం
దనవక్షంబునఁ జేరిచి
కనుమనెఁ గృత్రిమ భయంబు గంపముఁ గదురన్.

అది నిక్కంబని యావెడంగు "భయమే
లాబాల! యిన్నాళ్ల నీ

మదిలోఁ డాఁచెదవే! ప్రమాదముగదా
మజ్జారె! మేలయ్యె నా
పదలం బోవకయుండ; నియ్యెడరు మా
న్నుంజూడఁగా నిప్పుడే
యద"నంచు న్మరలెం గిరుక్కున ని దీ
ప్తాగ్నింబలె న్మండుచున్.

చని కోపంబున "నోసి దుష్టహృదయా!
చాల్చాలులే! తేనెబూ
సిన కత్తింబలె నుండుటల్ తెలియవ
చ్చెఁ బిల్లికన్యాసి పా
ల్గానినం జూపరెయుంగ కుండుదురె? మ
త్క్రోధ ప్రతాపాగ్నికిం
ధనమైపోవక పొమ్ము నీమదికి యు
క్తంబైన మార్గంబునన్.

నినుఁజూచినఁ బాపంబగు
ననుమానించుచును నిల్వకటుపొమ్ము నయం
బునఁ బోవకుంటివేనిం
గినుక వొడమకుండ దింక గెంటింతుసుమీ."

అనినం దల్లడము, భయం
బును, సంతాపంబుఁ గంపముం గనివిన్నం
దనమునఁ దలవాంచి మనం
బున శోకాగ్నిబడి యూర్పు పొగలెగయంగన్.

వెరగంది యధికదుఃఖా
తురయై సన్నని యెలుంగు దొట్రిలగ వనో
హర! యేమిపాప మిది న
న్నిలక తెగడి వెడలనడుచు టొప్పునె యకటా!

అని పాదంబులపైఁ బడు
ననురూప నదల్చి పడపుటాలి వచనముల్
మనమునకుఁ దెచ్చి క్రోధం
బున గేహమునుండి వెడలిపోవఁగఁ జేసెన్.

కడు సుకుమారి యాగర్భసుశ్రీమతి
రమణీయతరమూర్తి రాచబిడ్డ
కన్నులు తెఱవని కసుగాయ యెండక
న్నెఱుఁగక పెరిగిన యింతిమిన్న
అంతఃపురార్హ యా నబలాశిరోమణి
కాయకష్టములకుఁ గానిపూవు
పతిదైవముగ నెంచు పరమపతివ్రత
అమలచరిత్ర పుణ్యములపంట;

యనక వెలయాలి కపటవాక్యములవలన
నంకురించిన క్రోధాగ్ని నార్పలేక
యనుఁగుటిల్లాలిఁ ద్రోసిన యట్టిఖలుఁడు
లోకనిందలఁబడి చెడిపోకయున్నె?

"జనకునికన్న మున్నగనె
స్వర్గముఁ జేరిన దంబ, దండ్రియుం

జనెఁగద యత్తమామలును
సన్నిహితుల్ గలరింక నైన నే
మని చరియింతు వారికడ
నక్కట! ప్రాణవిభుండు వాయునం
గన కెవరాప్తులయ్యెదరు? ర
కారణవత్సలుఁ డీశ్వరుండె కా
దిక్కగు" నని ధైర్యంబును
జిక్కంబట్టికొని విభుని సేఁతలవలనన్
మిక్కిలియగు చింతాభర
మక్కంజేక్షణమనంబు నారటఁబెట్టన్.

ఈశ్వరానుగ్రహంబున నెట్టులైన
నావనోనాయకుండు నన్నొమ్మఁ గాత
కాలవశమున జీవులఁ గలఁచుఁగాని
యాపదలు కాపురముసేయ'వని తలంచి.

ఆసాధ్వి తనకు దైవాపదేశంబునఁ
గడ కిట్టి యాపదకలిగె ననుచుఁ
జింతించి తనకూర్మి చెలులు సుబుద్ధి భా
రతియునుఁ దోడరా నతివిచార
మున రత్నవర్మ నెమ్మనమున నిలిపి దై
వముచేఁతలకుఁ గడు వగచి వగచి
"యోయమ్మ యెండలో నుంటివి నీడకుఁ
జేరు" మంచును బిల్చువారు లేక

తలఁచని నిద్రయు నాహార మెఱుఁగకుండ
ధరణి నెచ్చెలికవ తోడఁ దిరిగి తుదకు
నొక్కయెడఁ జేరి శీలంబు నుద్ధరించు
కొనుచునుండెను మది వగఁ గుంది కుంది.

అనఘపతివ్రతాగుణ స
మంచితవిగ్రహ యైనయట్టియం
గన యనురూపసచ్చరిత
గానము సేయఁదగుంగదా! జగం
బున నటువంటి సాధ్వికి న
మోఘముగాఁగ నభీప్సితంబులఁ
బొనరుపకున్న దైవమును
మూఢునిగాఁ దలపందగుంగదా!

అని చెప్పి యట్టివారే
మనమున వెలయాంధ్ర నమ్మి మరియాదఁ దోలం
గినవారుగాదె? నీనం
దనునకు వగవకుము వాఁడె తలఁగు నెఱిఁగినన్.

వగచి యేమిచేయవచ్చుఁ? బురాకృత
కర్మసరణి నరుగఁ గాదె? జీవి
యెఱిఁగి యెఱిఁగి యెవ్వఁడేనియుఁ జెడఁగోరి
కొనితనంత దెచ్చి కొను నెయెడరు?

అని ప్రసంగవశమునను జెప్పునీకథ
నందెయుండి వింటి నలివ! నేను

మనమునం దలంపు మనురూప నాసతి
ధారిఁబొ ల్మిదేటి తత్తరంబు?
తననాథుండు పరాంగనాభిరతి ని
ర్దాక్షిణ్యుఁడై త్రోయఁగా
ననురూపాంగన సాధుశీల యగుచుం
బ్రాణేశుఁడే దైవమం
చును బూజించుచునుండ లేదె
సుదతీ! చూడంగ నీభర్త నీ
వనినం బ్రాణముగాఁ దలంచికొను క
ట్టా! యేల నీకీపనుల్?
అనవిని తెల్లంబోయియుఁ
దనయునికి నెఱుంగనీక తహతహ మీఱన్
వనజాతనేత్రి పూరుషుఁ
గనుఁగొని యిట్లనియె సుప్రకాశ ఫణితిచేఁ.

* * *

ఉత్తరభాగము:

అనఘ! త్వదుక్తమై తనరు
నట్టి యపూర్వ కథావిధాన మిం
తని వచియింపరాని ముద
మందఁగఁ జేసెను నన్ను; రత్నవ
ర్మ నల పతివ్రతామణి క
రంబు విచారముతోడఁ బాసిపో

యినతరువాతిగాథ వచి
యించెద నీకథకుత్తరంబుగను.

మఱిప్రియుం డొకనాఁడు మధ్యాహ్న భోజనా
నంతరంబున వినోదైకలీల
సకలదేశవిశేష సంగతుల్గన చెంత
కరుగుదెంచిన విప్రవరులవలన
వినుచుండ నచటికిఁ జనుదెంచె నొకవిప్ర
సూనుండు వాని సన్మానలీలఁ
బరితోషితునిఁ జేసి బంగారు గద్దియఁ
గూరుచుండఁగబెట్టి కుశల మడిగి
బుధజనాగ్రణి యేదేశమున నివాస
మేమి నామంబు మీరిట కేగుదెంచి
నట్టికార్యం బదెయ్యది యానతీయ
వలయునని వేఁడఁ బ్రియుఁగాంచి పలికెనతఁడు.

మానివాసంబు జగతిని మానివాస
మగు ప్రతాపపురంబగు నార్యవర్య!
పేరు మతిమంతుఁ డందురు పెద్దలెల్ల
లౌకికాచారమున నే మెలంగుచుండి.

ఆప్రతాప పురీశ్వరు నాశ్రయమున
వాని ప్రాణంబునకుఁ బ్రాణమైనవాఁడ
విధివశంబున నారాజు వేశ్యమాయఁ
గూలఁబడి యాత్మధనమెల్లఁ గోలుపోయి.

ఎందో యడఁగఁగ నాతని
కందువఁ దెలియంగ లేక కడు దుఃఖమునన్
బందవలెఁ దిరుఁగుచుంటిని
మందుఁడనై యిందు నందు మహి నెల్లెడలన్.

అనవుడు రత్నవర్మ యిటు
లాయెనె యక్కట! వానికేను న
చ్చిన చెలికాఁడ నిర్వ్వరముఁ
జిన్నటనుండియు నొక్కమేనుగా
ననయము విద్య నేర్చితిమి
హా! విధిచెద్దము లిట్టివయ్యె నే
మనఁజను నింతలోనిదిగ
దా సిరి! దీనిని నమ్మఁజెల్లునే?

నానాథుండీరీతిని
ప్రాణస్నేహితునిఁగూర్చి పలవింపంగాఁ
దానతని నూఱడించుచు
మానితవర్తనుఁడు ధైర్యమతి నిట్లనియెన్.

అనఘా! చింతల నేటికి
మనవశమే విధికృతంబు మరలింపఁగ నె
వ్వని కెట్లువ్రాసె నాయా
తన పొందక చన్నె ప్రాణధారుల కెల్లన్?

అనవిని వానికిట్టులను
నయ్యది యట్టిదయౌను గాని నా

మనమున నింతయు న్వగపు
మానదు మిత్రున కింతకల్గెఁగా
చెనటుల రో వెలందులవ
శీకరణౌషధమంత్ర శక్తి యీ
యనువున లోకులం జెరపు
నట్టె! మహాద్భుత మేమి సెప్పుదున్?

అంతటి మంత్రి సత్తమున
కాత్మజుఁడై యలవేఁగి దేశభూ
కాంతుని కల్లుఁడై క్రమము
గా ధరణీభరమూని లోకమ
త్యంతము సంతసింపఁగఁ బ్ర
జావలి నేలెఁడునట్టివాఁడె వి
భ్రాంతమనస్కుఁడై చెడనె
వారసతీకృత మాయఁజిక్కుచున్?

కరము దదీయచింతఁ బరి
కంపితమానసుఁడైన వాని భూ
సురవరులెల్ల మానితవ
చోనిచయంబుల నూఱడించి యి
ట్లురక విషాద మొందఁజన
దూఱడు మాయవివేకిఁచేఁతలన్
గరము విచార మొందియొడ
గాఁజనియుండదె వాని సాధ్వియున్.

నావిని యెట్టెటూ! సుజన
నందిత యాయనురూపనూడ దుః
ఖావిలచిత్తయై పురము
నవ్వలికేగెనె దిక్కుమాలి? ప్రా
ణావనుఁడైన భర్త విడ
నాడ నహా! సుకుమారియైన య
ప్పావని నిట్టికష్టములఁ
బాల్పడఁజేసెనె ధాత యేమనన్?

ఇటు దురపిల్లగ విని చెం
గటివిప్రులు పలికి రిట్లు కరుణామయ! యే
మిటి కిట్టులడలె దాచె
న్నటికష్టదినంబు లడలు నాపైఁబడగన్?

అని మతిమంతుఁగాంచి యన
ఘా! వినియుంటిమి రత్నవర్మ పా
వనియగు నాత్మజాయ నల
వార వధూకృత బోధనంబులన్
విని విడనాడె నంచు నటు
పిమ్మట రాజెటు సంచరించె నే
యనువున వానిఁబోనడఁచె
నావెలబోఁడియు బోఁడిజేయుచున్?

నావిని పల్కె భూమిసుర
నందనుఁడో జనవంద్యులార! మా

యామిని నీచవర్తనయు
నైన ధనాంగన దుష్టచేష్ట లి
ట్లీ విధియించుఁ దెల్పుటకు
నేవ జనించెదు నైన నాకు మీ
భావ మెలర్చుకంటె మఱి
పండువలే దటుగానఁ దెల్పెదన్.

నృపతియు నలు వేశ్యాకృత
కపటం బెఱుఁగంగలేక కాంతను విడి రా
జ్యపుఁబనులఁ జూడనొల్లక
విపులానందమున నుండె వేశ్యగృహమునన్.

అట్టివాని చెయ్దంబుల కాత్మఁగుంది
వాని నొక్కటి వేఁడితి ప్రాణమిత్ర!
నన్ను నొకవేళతప్పు నీవున్నయెడనె
యెప్పుడును నుండఁగా జనవీయు మనుచు.

మిత్రప్రేమంబుననా
ధాత్రిపుఁడును దాని కొప్ప ధనకాంతయుఁదాఁ
జిత్రప్రక్రియ లీలా
మాత్రంబున నతనిఁ ద్రిప్పు మాయావతియై.

ఒయ్యారముగఁ దన యోరపయ్యంటలో
నొకవింతగా నిలుచుండువగయు
బెళుకుచూపుల తళ్తళ్ళచే నుల్ల మ
ల్లలనాడఁగాఁజేయు విలసనంబు

పలుకుపల్కునం దేనె లొలుకంగ వలపుట్టి
పడమాటలాడెడు గడుసుదనము
చిరునవ్వు మోమున మెరయంగ గైదండ యొ
సంగి లోనికిం గొంచుం జనెడు నేర్పు
గడియ కొకవింత సొబగుగా గానిపింప
రూపణిక చేతిజంత్రంపు రూపుపగిది
దానిచెప్పెడుమాట వేదంబటంచుం
దలంచుచును రత్నవర్మ దా వలచియుండె.

వెలందివిభ్రమ మెంచి విల్లువీగును గాని
తన కది మత్తుమం దనంగంబోడు
అతివవాక్యావళి నమృతంబె యనుంగాని
తన కది విషముగాం దలంపబోండు
కొమ్మముంగురులెంచి కులుకుచుండును గాని
తనకు సంకెలలుగాం దలంపంబోండు
మగుదరూపము నెంచి ముదము నొందును గాని
తన కది చేటుగాం దలంపంబోండు
వనితచిరునవ్వు వెన్నెల యనును గాని
తన్ను దహియించు నని యాత్మం దలంపంబోండు
కలుగునే దూరదృష్టి యకాముబారి
గొటియలై చెడుమందులకును ధరిత్రి?

ప్రమదం బొందుచు నాతం డాకుటిలరూ
పాజీవమాయాప్రచా

రములం జిక్కి తదీయసన్నిధియె మా
రసామ్రాజ్యరాజ్యంబుగాఁ
దపి నూహించుచు రాజ్యచింతలకుఁ జి
త్తం బింత పోనీక వి
త్తమునెల్లన్ వ్యయ పెట్టఁగాఁదొడఁగె మి
త్రవ్రాత మార్తింబడన్.

ఆలీలన్ నరపాలకుండు తనద్ర
వ్యంబెల్ల వేశ్యాంగనా
లోలత్వంబునఁ బాడుచేయఁ గనినా
లోఁ గొంత చింతించి "యి
ట్లేలా దుర్వ్యసనంబు నొంది కృతమిం
తే నెంచ వీవేశ్య నిన్
జాలింబెట్టెఁదదీయవిత్తహారిణే
చ్ఛాలోలయై కానిచోన్.

నిక్కంబుగ నిది వలపునఁ
దక్కినదియె? యిట్టివెడఁగు దనమేలా? న
న్నొక్కనిన నమ్మియుండిన
దక్కమలేక్షణ యటందు వది తగవగునే?

నీకడ సర్వస్వమ్మును
జేకొని నిజశక్తిఁ జూపుఁ జింతింపవయో!
లోకమున వేశ్యవలపును
గాకితెలుపుఁ గలదెయిట్టి కలవరమేలా?"

అని రహస్యవృత్తినాతనిఁ దగురీతి
బుజ్జగించి పలుక మూఢుఁ డగుచు
ప్రాణమిత్ర! జగతిఁ బడపుఁబడంతుల
దారివేఱు దీని దారివేఱు.

నే నొకనిముసము కంటికిఁ
గానంబడకున్న నిలువఁగానోపక నా
ధ్యానింపుచు నాకొమ్మ య
నూనంబుగ మదనుచేఁత నొచ్చుచునుండున్.

తనువీడి తడసిన తనుతాప మోపక
సగమై కృశించు హెచ్చరిక లేక
అనయంబు నారాకకై నిరీక్షించుచు
దొరంబుకడ నుండి తొంగిచూచు
పలుమాఱు నావాక్యములె హరిస్మరణగాఁ
జెలులతో ముచ్చట ల్సలుపుచుండు
నెల్లవిధంబుల నేన దైవంబని
సరిలేనిభక్తిఁబూజలు ఘటించు

రమణి నాకుఁగా నిజశరీరం బొసంగె
దాని మోహప్రవృత్తంబు దానిభక్తి
దాని యుపచారవిధులు నెద్దానికుండు
దాని వఱవకయుండుటే మేని ఫలము.

అదిగాక యట్టిసుందరి
వెదకిన నెందైనఁ గలదె? విరివిల్తున కా

మదిరాక్షిపొందు కలుగమిఁ
గద యతనుండయ్యె సిగ్గు గదిరినవాఁడై.

ఏతాదృశరూపవతిన్
శాతోదరి నకట! విడువఁ జాలుదునే? వి
ఖ్యాతచరిత్రలు కులసతు
లీతరుణికి వర్తనమున నెనవత్తురటే!

అయ్యది యెట్లు చెప్పఁగల
వంచును బ్రశ్న మొనర్చెదేని నే
నియ్యెడఁ జెప్పువాఁడఁ దర
ళేక్షణమేలిగుణంబు విన్నచో
నియ్యుపదేశ మేమియును
నీయ వటంచుఁ దలంతు నొక్కనాఁ
డయ్యలివేణి నాయుసురు
లాదట నిచ్చె నిజప్రభావతన్.

పేరునకుమాత్ర మనురూప యూరుదిబ్బ
దానిపేరుదలంచిన తలఁకు వచ్చు
నేను దారంబుగట్టిన నెలఁతయంట
వినవె దానిచరిత్రంబు వెలువరింతు.

ఈ కాంతామణి, నేనును
నేకంబై యాత్మజనకు నీల్గించితి మం
చాఁకరము నొందినాయెడఁ;
బోకన్ విష మంచి తములమున్ బుత్తెంచెన్.

నాకపకృతిఁ జేసినసతి
నాకులసతి యనుచుఁ దెల్పు నాన జనించుఁగా
లోకమునకైన వెలవని
యాకూళను భర్తృహంత యనఁ జెల్లదొకో.

శోక విష ముంచి యాలీలలఁ బొలఁతి పంప
నీమె ప్రజ్ఞావిశాలయై యెసఁగుకతన
దాని నింతలో గ్రహియించెఁ గాని పిదపఁ
గుక్కుటము దానిఁ గొని నేలఁ గూలె నంత.

అది నేవచ్చినపిదపన్
మదిరాయతనేత్ర నాకు మదిఁగొంకుచుఁ జె
ప్పఁదగనిదైనను నెట్టో
సదయత నెఱిఁగించె నిద్ది సాధ్వియ కాదే!

కొలపుసకియ యట్లు కూళయై చరియించె
వెలవెలంది ప్రాణముల నొసంగె
వలయునెడల ధనము వాంఛించునే గాని
వలపుపట్ల వేశ్య పాణమిచ్చు.

కావున నీవిమలాంగికిఁ
గా వేఱువిధంబుఁ దలఁపఁగాఁ దగవగునే?
యీవెలఁది వీడి యుండిన
జీవింపగ నోప గడియనేపైన సఖా!

నీ వాకలుష చెప్పినను
నే వినవోపను దన్నిమిత్తమె

జీవన మిత్రునన్ను సకి
చేతనె యయ్యది యీయఁగాఁబడెన్
గావున నెన్నిజన్మములఁ
గాంతఋణంబును దీర్పనేర్తు నే
నావిధిఁ గోరి యీశ్వరు న
నంతునిగూర్చి ప్రొక్కుచుండెదన్.

నీవు మిత్రుఁడవౌటచేఁ గావవలెనెఁ
గొమ్మ విడనాడు మని చెప్పు కుటిలహృదయుఁ
డగినరీతిని దండింపఁ దలఁచి యుంటిఁ
జనువొసంగితి నని యిట్లు లనఁగఁదగునె?

అనవుడు విన్నంబోయియు
జనపతి కది తెలియనీక సమయజ్ఞుఁడనై
వినయమున నూరకుంటిని
ననువగు కాలంబు రాదె యనునాసమెయిన్.

అంతట నొకనాఁడు మహీ
కాంతుఁడు రూపణికఁ గూడి కలితోద్యాన
ప్రాంతంబున విహరించుచు
నింతికి నిట్లనియె హర్ష మిగురొత్తంగన్.

నిను నొక కొన్నినాళ్ళిచ్చట
నిల్పి విదేశము పోవవచ్చె మ
జ్జనకునియాజ్ఞ నిప్పు డటు
సాగక తప్పినఁ గార్యభంగమా

వనజదళాక్షి! శీఘ్రగతి
వచ్చెద దీనికిఁ జింతనొందఁగాఁ
జనదని తెల్పఁ గృతిరిమవి
పాదమునూని నెలంత యిట్లనున్.

చన దిటు, నిన్నుఁ బాసి నిము
సం బొక యేఁడుగ నెట్లుపుత్తు? న
న్నును గొనిపొమ్ము వెంటనె మ
నోహర! యందునకీవు సమ్మతిం
పనియెడఁ గ్రూరుఁడైన మరు
బారికిఁ జిక్కి వియోగతాపవే
దన నినుఁ గ్రమ్మఱంగఁ గను
దాననొ లేదొ భయంబు తోఁచెడిన్.

ఇన్ని దినములనుండియు నెన్నఁడైనఁ
బ్రాణనాయక! నాపజ్జఁ బాసియుంటె?
తగనిపయనం బిదేటికి దాఁపురించె?
నొంటిక త్తియ నేనెట్టు లుందు నింక.

నామనోనాథ! నీ చిఱునవ్వు వెన్నె
లలను గ్రోలక చూపు వెన్నెలలపుల్గు
లేకరణి సైచు? నీయాననేందుఁ గనక
కనుఁగలువ లెట్లు వికసింపఁ గలుగుఁ? ? ఓఘుమ!
కలికి యీరీతిఁ గపటశోకంబు నెఱప
నదియు నిక్కంబటంచుఁ దానాత్మఁదలఁచి

పతియుఁ బయనంపుమాట నప్పటికిమాని
పొలఁతి మరుమాట నొకరీతి బుజ్జగించి.
అవనిపతి మరునాఁడు కార్యములఁదీర్చి
రూపణిక చెంత కేగి సల్లాపగరిమ
నతివ! నేఁబోయివత్తునా యనుచు నడుగ
వలదు వలదంచు వానికవ్వనిత పలికె.
ఆహరిణాక్షి వాక్యముల
కడ్డము చెప్పక తాఁబ్రయాణస
న్నాహము చేయుచుండఁ గని
నాతి నిజంబుగఁ దద్వియోగ చిం
తాహతిఁ జేసి మూర్ఛపడి
నట్టుల నేలకుఁ ద్రెళ్ళ నెచ్చెలుల్
బాహుల నెత్తి కృత్రిమపు
పద్ధతినామెను సేద దేర్చుడున్.
లేచి రత్నవర్మ మొగంబుఁజూచి పలికె
నాథ ననుడించిపోవుట న్యాయ మగునె?
నిన్ను విడనాడి నేనెట్లు నిలువనేర్తు
కాదనక తోడుకొనిపొమ్మ కరుణఁజేసి.
అనవుడు రత్నవర్మ హృద
యంబునఁ గొండొకసేపు యోచనన్
బొనరిచి కామినిన్ దివిచి
బుజ్జవ మొప్పగ నోలతాంగి! యిం
తన మది చింతనొందఁజనునా?

యిపు డిచ్చుట సున్నయట్టులే
పనివిని వచ్చువాఁడ సెలవా?
యన నందులకులుకు నొందుచుఁ.
జనపతిని వదలి చని "యో
యనఘా! నినువీడియుండ నంటిని; నాయీ
మనవిని గైకొనవైతివి;
చనియెద నాఘోలినట్టి చక్కి" కటంచున్.
కుటిలజాతి యంత పలురయంబునఁ జెంతఁ
గ్రాలునూతిలోన గూలుటయును
మనుజపతియు నట్టె మాఁనుపా టొందుచుఁ
బిదపఁ దెలివిఁ గాంచి పేరెలుఁగున.
చెలియను దీసి తెచ్చుటకు
సేవకకోటిని బిల్వ నంతకే
మెలఁతుక యాజ్ఞచేఁ గడు స
మీపతలంబున డాఁగియున్న వా
రలు తగు సాధనంబుల భిరాన
నృపాలుని చెంతకేగి యా
నెలఁతుక దీయఁగా నది యు
నిక్కము చచ్చినదాని కైవడిన్.
మెడలు వ్రేలవైచి బిడిగ్రుడ్డులను బెట్టి
క్షితితలేశుఁ గొంతసేపుదాఁక
నడలఁజేసి పిదప వెడమూల్గులతో నీల్గి
వెలఁది యంత కన్నువిచ్చి చూచె.

ఆగీతి బ్రతుకుఁ గాంచిన
నారిం గనులారఁ గాంచి నరపాలుండున్
బాలుఁగవైచిన లిబ్బిన్
దారునఁ గనుఁగొన్న నరువిధంబునఁ బ్రీతిన్.

మెల్లన లేవనెత్తి నను
మేనును దట్టుచు సేదదేర్చి యో
పల్లవపాణి! యింతతలఁపన్
జనునే? యిటుముద్దరాలవై,
యెల్లియొ నేఁడొ క్రమ్మఱఁగ
నేఁ జనుదెంతు నటన్న నింతకే
చెల్ల! వియోగ వేదనలచే
నసువుల్ కడ తేర్పఁ జూచితే!

నాయదృష్ట వశంబున నాతిమిన్న!
చచ్చిక్రమ్మఱ బ్రదికితి చాలుఁజాలుఁ
దగులునది తప్పునదికూడఁ దలఁపనేర
వేమియందును నీతెలివేమియయ్యె?

అనుచు ననేక భంగులఁ
దదంగనఁగూర్చి సమాశ్వసించి సె
మ్మనమున నౌర! యీచెలువ
మన్మథ బాణహతిం గలంగుచున్
నను నెడఁబాసి యుండినక్షణం
బొకయేఁడుగఁ జూచుచుండు నం

చును మది నమ్మియుండె నల
సుందరి నిష్కపటానురాగగాన్.

అనురాగాంబుధి పెల్లున న్మునిఁగి
మోహాంధుండు వారాంగనన్
గని యెన్నండును నిట్టిసాహసములన్
గావింప నేనంచు న
చ్చిన ప్రేమంబున బాసచేయుమనినన్
జిన్నారి లేనవ్వు మో
మునకున్ వింతమెఱుంగు వెట్టఁ
బడపుఁబూఁబోఁడి తా నిట్లనున్.

సరసాగ్రేసర చక్రవర్తివగు నీ
సౌందర్యమూహింప సుం
దర నారీజన చిత్తవిత్తహరణో
ద్యత్ప్రౌఢ మౌఁగాన సు
స్థిరబుద్ధిన్ నినుఁ బాయ నెన్నఁడనుచున్
జేఁజేయిడన్ జాలుదే
ని రహిన్ స్వాంతము చిక్కఁబట్టుగొనఁగా
నేనొప్పుదున్ నావుడున్.

ఆనెలఁత పలుకు లమృతపు
సోనలవలె వీనుదోయి సోగయింపఁగ బ్ర
హ్మానందంబునఁ బొంగుచు
నా నట్టులె కాక చెలువయాన యిడుమనన్.

సఖుఁడ! మున్ను నీవె శపథంబు సేయఁగా
వలయుననుచుఁ బలుకు వారకాంత;
యీప్రశంస మున్న యేఁ దెచ్చితినిగాన
రమణి నీవె యనును రత్నవర్మ.

పొలయలుక నిష్ఠురంబుల
పలుకుల నోనాడుటలను బట్టింపులచే
బలవంతముగాఁ దుదకా
నెలఁతయు రమణుండు నొక్క నియమముగాఁగన్.

ఇరువురొక్కసారి యేకవాక్యంబుగా
శపథ మాచరింప సమ్మతించి
యొకరి శిరమునందు నొక్కరిహస్తంబు
నొకరిచేతిలో నొకరిచేయి.

చేరిచికొని యామాయల
మారియయిన రూపణిక యమాయికసరసుం
డారత్నవర్మయును నీ
తీరున శపథంబు తెలుఁగుఁ దెలిపిరొకమొగిన్.

"మేనులు వేఱై యుండినఁ
బ్రాణంబొక్కటిగ తలఁపుఁబడి యొక్కటిగా
నీనాభేదముఁబోనిడి
యానందించుదముగాక" యని యొండొరువుల్.

ప్రతినసేయ, రత్నవర్మ చిక్కెనుగదా
యనెడు సంతసంబు నాటవెలఁది

కా నెలంత దక్కెనను ప్రమోదము రత్న
వర్ష కొక్కమాఱె ప్రభవ మయ్యె.

అదిమొద లాగయాళి నగ
లంచును, నాణెములంచుఁ, గట్టఁగాఁ
బెదపెద చీరలంచు, నిరు
పేదల కిచ్చుట కంచు నిండుప
ర్వదినము లంచు వెచ్చములు
వాడితి నంచు నెపంబువెట్టి నే
ర్పొదవ ధనంబు దోఁచుకొను
చుండెను వెంగలిఁ జేసి యాతనిన్.

శ్రావణ శుక్రవారము వచ్చెఁ గట్టుకా
సులపేరుపైఁ బూజసలుపవలయు
నవరాత్రములు వచ్చె నగరాజపుత్త్రిక
నిల్పి యుత్సవములు నెరపవలయుఁ
గార్తికనవసుధాకరవార మిది పేద
దంపతులనుగూర్చి తనుపవలయు
మకరసంక్రాంతిని మనకున్నయంతలో
పేదసాదలకిచ్చి మోదవలయు
ననుచు నెఱజాణతనమున నతనిఁ జెంత
బ్రతిదినంబును నిదియొక పర్వమనుచుఁ
గల్పనముచేసి ముదుసలి గడనకత్తె
దినము నాలువరాలైనఁ గొనుచునుండు.

ఆమూఢుండు ధనాంగనావశతనుండై
యేమివాంఛించినన్
క్షేమందెచ్చి యొసంగుఁగాని
తుదకీ విత్తంబు పోవంగఁ దా
నేమియ్యంగల నప్పు డెట్టులని
యూహింపం డొకింతైననా
హా! మోహాంధుఁడు జ్ఞానశూన్యుఁడయి
యుక్తాయుక్తముల్ గాంచునే!

ఇటు లావారవధూలలామ గృహామం
దెల్లప్పుడున్ నిల్చి దు
ర్విటుఁడై విత్తము దోఁచియీయఁగ
నయారే! దుష్టసంచారలం
పటుఁడౌ నీతనిచేత రాజ్యరమ
క్షిప్రంబే నశించుంగదా
యెటులంచున్ దలపోసి మంత్రులొకటై
యేకాంత మార్గంబునన్.

సుహృదులార! మనము చూచుచు నూరక
యుంటిమేని యాతఁడొక్కనెలకె
రాజ్యమెల్ల వారరమణికిఁ జేరుచు
నామహానుభావుఁ డాడినట్లు.

దానితోడిదలోకంబు దానిపలుకె
శాసనముగాఁగ గ్రహియించి సాధ్వియైన

కులసతి నెడల్చినట్టి యా కుటిలమతికి
నతనికి రాజ్యమొకలెక్క యగునె చెప్పుడ?

కావున నాతఁడెట్టి యధి
కారముగల్గిన నేమి సేయుఁ "నీ
వీవిధి నీచవృత్తిఁ దగవేది
చరించెదు నంతకాలముఁ
భూవరుఁడయ్యెదే వెడలి పొ"
మ్మనుచుం దెరలించి సాధుమ
ద్భావములొందుత నమ్మనమె
పాలనసేయఁదగుఁ గ్రమంబునన్.

మాయావతు లగువారా
బ్జాయతలోచనలు ధనము నాసించిన వా
రే యగుట నప్పుడాతని
రోయుదు రొకయించుకైన రో యిడలేమిన్.

తనయంతఁ దా వివేకం
బును బొందుచు నప్పు డతఁడు మునుకొని వారాం
గన దుశ్చారిత్రంబును
మననము సేయుటనె బుద్ధిమంతుండగుతన్.

అప్పుడతనిరాజ్యమాతని కొప్పించి
బరువు దింపికొనఁగవచ్చు మనకు
నమలసచ్చరిత్ర ననురూప ననురూప
యనుచు నప్పుడేలికొనఁగలండు.

కాకున్న నింతలోపల
నాకుటిలాలకల కృత్రిమాపాంగంబుల్
తాఁకి మతిచెడినయాతం
డాకొనునే మనము పలుకు నుచితవచనముల్?

అని యాతం డరుదేరకుండఁగనె కో
శాధ్యక్షునిం బిల్చి యా
తనికిం గట్టడఁజేసి యున్నతఁడె ని
త్యంబిచ్చు విత్తంబులన్
గొనిపోవచ్చిన రత్నవర్మఁ గని యా
కోశాధినాథుండు లే
దనినన్ గోపములో నదల్చుచును "నౌ
రా! యింతదుర్గర్వమే!

భయములేక యిట్లు పలుకునీసాహస
మెవనివలనఁ గలిగె నెఱుఁగఁజెప్పు"
మనుచు ధిక్కరించి చని క్రోధమూర్తియై
కొలువుకూటమునను గలయఁజూచి

తనమంత్రి వరులపైఁ గనలి "స్వామిద్రోహ
చింతాపరాయణ చిత్తులార!
మిము నమ్మి యెల్లరాజ్యము నొప్పగించిన
ననుఁ ద్రోసిరాజు చేయన తలంచి

కృత్రిమం బూనితిరే" యని యదలింప
వారు "నోవిటరాజ! భాగ్యమనుచుఁ

దలఁపవుగా యిట్లు తగవేది చరియించు
నెడ నిచ్చమైనిన్ను విడుచు నెల్ల
నవనినాయకుఁ డవినీతుఁడైనఁ బ్రజలు
విశ్వసించెదరే? యిట్టి వెఱ్ఱియేల?
అయ్యొ! చేఁజేతఁ దెచ్చికొన్నట్టియిడుము
ననుభవింపక తప్పునే మనుజులకును.

నాఁవుడు రత్నవర్మ వద
నంబున విన్నదనంబు దోఁపఁగాఁ
జేవఁ దొలంగి వారియెడఁ
జేయునదెద్దియు లేక దీనతన్
దైవముచేఁత కెంతయును
దా దురపిల్లుచు వారివీడి వే
శ్యావపథంబె దిక్కుగ మ
హార్త్రిని బోవుచు నెమ్మనంబునన్.

ఇచ్చకు వచ్చినట్టులు వ్య
యింపకయుండఁగ మంత్రులెల్ల న
న్నిచ్చటినుండి త్రోసి తమ
యిచ్చతెలుంగున రాజ్యమేలుచున్
గ్రచ్చరనాకుఁగల్గు నధి
కారము లన్నియుఁ దీసివైచి రే
నచ్చటికేగి యెట్లుముద
మందఁగ నేర్తు? విచారమయ్యెడిన్.

రూపణిక కోరదెన్నఁడు రూకమైన
బోసి పులిలాగు ధనరూప బైసిమాలి
చీటికిని మాటికిని నన్నుఁ జేరవచ్చి
యాపనియు నీపనియుఁ జెప్పి యనుదినంబు.

డబ్బు దస్కంబు లాగి తబ్బిబ్బు సేయుఁ
గలిగినన్నాళ్లు లావృద్ధకామినికిని
దోఁచిపెట్టితి నిపుడేమి తోఁచకుండె
హీనమగుఁగాదె ద్రవ్యంబు లేనిబ్రతుకు!
ఎట్టులైన ధనము నీయక తక్కిన
ముసలిముండ లోన విసుగుకొనును
దానిఁ దృప్తిపఱుప నేని మున్నింటి నా
గొప్పతనమునకును గొఱంతగాదె?

ఎన్ని విధంబులఁ జూచిన
సొన్నాటంకములు లేనిచో రూపణికన్
గన్నెత్తి చూడఁ జాలను
మున్ని చ్చెడివాఁడ నురక బోవఁగఁగలనే!
అని యీాగతి మొగమోటం
బున మనుజాధిపుఁడు దాని పొత్తున కెట్లో
చనుఁగాని మనసుతృప్తిగ
మునువలె మాట్లాడఁబోఁడు ముగ్ధుఁడువోలెన్.

రత్నవర్మ విత్తంబులో రాజ్యమెల్లఁ
బరులపా లయ్యెనంచు రూపణిక యెఱిఁగి

యదిమొదలు వాని మునుపటి యట్లు గనక
యెట్టులైనను నిలువెళ్ళఁగొట్టనెంచి.
ఇంతకుమున్న యెందఱినో
యిట్టులె చేరఁగఁదీసి నేర్పునన్
దొంతరగా సమస్తమును
దోఁచి విరాగులఁ జేసి నిర్దయ
స్వాంతముతోడ నిల్వెడల
నంపిన గద్దరితల్లిగాంచినీ
వం తిఁక సాగనిమ్ము మన
వాడప శంతులు మెచ్చునట్లునన్.

రత్నవర్మకు గుండెలో రాయివోలి
హైసరే యని చంకలు వేసికొనుచు
విటజన వ్రాతజీమూత చటులవాత
వికృత గుణజాత యరుదెంచె వేశ్యమాత.

వచ్చి, వాడసతులపై నెపంబిడి వీని
నిచ్చవచ్చినట్టు లెల్లనాడి
వెలువరింతు ననుచుఁ దలపోసి యాతని
డాయనేగి యనియెఁ డక్కులాడి.

ఏమిజామాత! మనవాడ భామలెల్లఁ
బందుగులు పబ్బములు జేయుచుండి రిప్పుడు
గ్రామదేవత జాతర గాన నేఁడు
మనము నూరక యుండుట మంచిదగునె?

నాన బూని తేమి నా వెండికొండ! నన్
గాంచ వేమి నాదు కాంచనంబ!
పలుక వేమినాదు బంగారు చిల్క! నీ
మాద్రి నేఁడు వింతమాద్రియయ్యె.

బిసిబిసిపల్కులె కానీ
పిసిఁడితనంబబ్బె నీకుఁ బెఱుచోటుల నీ
గుసగుస లేనెఱిఁగితి నీ
ముసిముసినగవేల నన్ను మోసము సేయన్.

మాటలిచట ధనపు మూట లాతావున
బొందె యిచట మనసు పొందులచట
నెఱుఁగవచ్చెఁ గల్లలెల్లను నాకడ
డాఁప నేల? వెఱ్ఱి భూపతనయ!
అనఁగ విన్నఁబోయి యగునగు సరిపోయె
నెచట నేర్చికొంటి విట్టిమాట
లకట! రత్నవర్మ యారూపణికఁ గాక
యన్యఁ గోరునట్టి యధముఁ డగునె?
రూపణికయె నాదు ప్రోపును ప్రాపును
రూపణికయె నాదు రూపు చూపు
కల్లబొల్లి మాటలల్లి యీరీతిని
నన్నుఁ దూలనాడ న్యాయమె? యన.

"టక్కు పిక్కుఁజేసి డబ్బు డబ్బెదవేల?
యిట్టి బొంకులెల్ల నేమెఱుఁగమె?

జార! కాసులిచ్చి యాకురంగాక్షితో
మాటలాడుమాట మఱచితోకో!

నిన్న మొన్ననెకదా కన్నెరికముచేసి
తా కళావతికి వేరూకలిచ్చి
వెండికోరం గిరవెట్టి దానిమొగాన
నా హేమలతఁ గూడి యాడలేదె?
లడ్డులాడులు బంపి వడ్డివీథిని నున్న
మంజువాణి గృహంబు మఱగలేదె?

పసమించి మేల్ బణారసు చీరలనుబంపి
యలచంద్రరేఖతోఁ గులుకలేదె?
ఈవు చెప్పకయున్నచో నెఱుఁగదాదె?
పిల్లి కనుమూసి పాల్ దావువేళఁ దన్ను
నొరులు గనరనుకొనునఁట! యో వెడంగ!
యెడనేర్చితి వీబొంకులాడుతనము?
ఇట మఱగియె కావలె న
క్కట! యాధన మెల్ల వారకాంతల కిడి మ
మ్మటుమట జేయుచు నరచే
నిటువలె మోక్షంబుఁ జూపి తేమని యందుఁ."

నావుడు దబ్బరలాడఁగ
నో వెలఁదుక లాభమేమి యో? తలపోయన్
నీవిటు మాయావతివై
నావనుటిపు డెఱుఁగవచ్చెనా నెమ్మదికిఁ.

నావిని "యోరి! యేమనెదు?
నన్నడకించుట వోయెనే? యిదే
లా వెడపోల్క? నన్నె కుటి
లాత్మికఁ జేసితి వళ్కుమాని, నీ
భావము వేఱుచెందెఁ బెఱ
భామలఁ గూడుటఁ జేసి, యింక నీ
సేవలె చేయుచుండిన ని
సీ! నగరా నగరాన నల్వురుఁ?

ప్రియ మెడలియున్న నీతోఁ
బ్రియమున రూపణిక వెఱ్ఱిపిల్ల యగుటఁ జె
ల్మి యొనర్చుచుండె నకటా!
నయమున నిటు కన్నుఁ గప్పినాఁడవు కాదే.

మనములేదు సరియె ధనమును లేదాయె
నిట్టి నిన్నుఁగూడు టేటినీతి?
ధనము మనములేని దందనకాంద్రతో
మనికి మమ్ముబోంట్ల మతము కాదు.

వారకాంతలకును వక్కలు నాకులు
నైన నీయనట్టి వానిఁగనము
చిల్లిగవ్వ లేక చెల్లునే సరసంబు?
లేరబాజుగ! లేచి పోర! వేగ."

ఇటు మటుమాయలాడి తన
యిల్లె సమస్తమటంచు నెంచు నా

విటుఁ బటువాక్యశూలముల
వీఱిఁడిఁ జేసి కలుప నాత్మ ను
త్కటముగ నాతఁడున్ వగపుఁ
గాంచుచు నివ్వెఱఁబొంది యక్కటా!
యెటువలె నింక నీజరభి
యింట వసింతు నటంచు నెంచుచున్.

మతిమంతుఁ దూలనాడిన
మతియుతుఁడను నాకు నిట్టి మతకమునఁ బడఁగా
గతియగుటకంటె వేఱగు
గతి గలదే? యనుచు జరభిఁగని యిట్లనియెన్.

మాధనమునఁ బెఱిఁగిన నీ
బోధనములు మెచ్చువచ్చె బుద్ధియు వచ్చెన్
మాధనము మరలఁ బొందెడు
సాధనములు లేవె? యనుచుఁ జక్కంబోయెఁగా.

ఆతఁడారీతి వేశ్యాగృహంబు విడిచి
దీనగతి జనులమొగంబు గానలేక
మాపువడుదాఁక నొకమావి తోపునందుఁ
జేరి తలదాఁచుకొనియుండెఁ జింతగూరి.

జనపతి మావితోపున వి
చారములోఁ దలదాచియుంట నే
వనపరిపాలువల్ల విని
పాపపు దైవముచేత కాత్మలో

వసరుచు దీనుఁడైన చెలి
పజ్జనుఁ జీఁకటి నేగి యొక్కచోఁ
బనవుచు నొంటిజాలిఁబడు
వానినిగంటి మనంబు ఝల్లనన్.

క్రమమునఁ జెంత కేగి నను
గాంచి మనంబునఁ బట్టరాని దుః
ఖమున మొగంబు వాంచి కడుఁ
గారియనొందఁగ నేను నట్టి దుః
ఖముననె చెప్పఁగా నలవి
గాని యవస్థను బొంది యెట్టెటో
క్రమమున ధైర్యమూని సఖు
కన్నులనీళ్ళు తొలంగఁజేయుచున్.

"మిత్రమా! దుఃఖమునుబొంద మేలె? చెపుమ!
కష్టకాలంబుననె ధైర్య గరిమ వలయు
జేలుదనమూని యిటు జాలిగూల నేల?
క్రమ్మరఁగ మంచిదినములు రాకయున్నె?"

ఇటులన నించుకంత మొగ
మెత్తి కనుంగొని ప్రాణమిత్ర! నీ
వటుహితవాక్యమున్ దెలుప
నయ్యెవి వీనులఁబెట్ట కిట్టిచె
న్నటిగతిఁ బొందు నన్ను విడ
నాయము; మూర్ఖుఁడ నానిమిత్తమై

కటకట! యీవిధానఁ గడ
గండ్లను బొందకు మయ్య లేశమున్.
అని తెరతెరలుగ వచ్చెడి
ఘనదుఃఖఝరిం జరింపఁ గానక మఱియుం
బనవుచు బేలుందనమునఁ
దన యవివేకమున కెంతొ తల్లడపడియెన్.

వెగచి వెగచి తన్ను వెలవెలందుకతల్లి
తూలనాడుటయును దొంగవోలె
రూపణికయుఁ దాను లోపలనే యుండి
తరలి పైకిరాక తక్కుటయును.
ఆదిగాఁగల పరిభవ మంత చెప్పి
మిత్రరత్నంబ! నాఁడు నీమేలిమాట
చెవుల నిడకుండుటయె యింతచేసె నన్ను
కూళనై యాత్మరాజ్యంబు కోలువడితి.

నావిని వారకాంతయెడ
నా వెడ నమ్మకమూని యుండుటల్
భూవర! యంటి నాఁడె; యది
బుద్ధి గణింపక యిట్టులైతి మా
యావిని జేసినట్టికృత
కావళులిన్ని యనంగఁ జెల్లునే?
పావనినైన నీసకియ
పై వెగటొందఁగ మాయఁ జేయదే.

ఎల్లవిధంబుల నీపద
పల్లవములె దిక్కటంచుఁ బలవించుచు నీ
యుల్లంబు నొందఁ గోరిన
సల్లలిత గుణానురూప సాధ్విని నకటా.

ఎడఁబాపఁ దలఁచి నీక
ప్పడతుక విషమంపె ననుచుఁ బన్నాగం బా
క్కడు వన్ని నీకు నమ్మిక
పొషమించి సతీమతల్లిఁ బురిఁ బాప దొకో!

ఆ కీలుకుఁ దెలియకుంటివి
మోకాలికి బట్టతలకు ముడిపెట్టిన దా
రాకాసి; కోడి యెక్కడ?
ఘోకను గబళించు లేడ? బుద్ధిఁదలఁపుమీ.

ఆదియునుగాక చిత్ర మొకఁ
డా వెలచేడియయందుఁ గంటి నీ
కది వివరింతు నీవటు ప్ర
యాణము చేసిననాఁడు లేనిపో
నిదె యసహిష్ణుతఁ దెలిపి
నిక్కము సైపని దానియట్ల తా
వదరుచు నూతిలోఁ బడదె
వారవధూటిక నీవు బెగ్గిలన్.

అంతకు మునుపే జలముల
పొంతం గూపమునఁ జిక్కముం గట్టఁగ నా

జంత నియోగించిన దే
కాంతంబున నీకెఱుంగగా రాకుండన్.

అకట! వెలయాండ్రు కల్లమోహముల విటుల
కగపడంగఁజేయఁ బన్నుతంత్రాదికంబు
లిన్ని యన్ని యటంచును నెన్నదరమె?
ఫణిపతిని సృజియించిన బ్రహ్మకైన.

కనుఁగొను మాయావతి క
ల్పన మని చిక్కంబుఁజూపి పార్థివునకు దా
నిని దీసినాఁడ నని తె
ల్పిన విని యాశ్చర్యమొంది పృథ్వీశుండున్.

వెలవెలందిమతక మలవియై యెఱుఁగంగ
మతియుతుండ వాట నతిచతురత
దానిమోసమెల్లఁ దప్పక గ్రహియించి
తనుచునన్నుఁ గొంత వినుతిచేసి.

ప్రాణమిత్ర! యెన్నఁడైన నీనిర్భాగ్య
దశను విడిచి సతిని ధరణిసతిని
ముదము మీఱ మరలఁ బొందఁగఁ గందునే
కలుగు నెట్టు లిట్టిఖలున కనుచు.

ఉమ్మలమునొందఁ దగునీతి నూఱడించి
తెల్లవారకమునుపె విదేశమునకుఁ
బోవుదమటంచు నొకగున్నపొన్నక్రింద
నిద్దఱము నిద్రనొందితి మింతలోనె.

కాకులు కూయఁగ మేల్కని
నాకడ నెచ్చెలిని గనక నవయుచు నతఁడే
కాకి యెటుపోయెనో? యని
వ్యాకులతను వానిఁగూర్చి యాయాయెడలన్.

తిరుగుచువచ్చితి నని భూ
సురతనయుఁడు రత్నవర్మ చొప్పెఱిఁగించెన్
గరుణామయ! యాకథ నే
నరుదారఁగ విన్నదాన నాసమయమునన్.

ఆరత్నవర్మ యనురూ
పారమణియుఁ దన్నుఁగోరి పనవుచునుండన్
వారాంగనలోఁ బోవఁడె
యేరికి మనసేప్రధాన మెంచికొనంగన్.

♦ ♦ ♦

అగ్రోత్తరభాగము:

అకట! కరుణలేక యాకథ నీకథఁ
జాటి లేనిపోని మాటలాడి
దీనురాలినన్ను సూనశరార్తినిఁ
గూలఁద్రోయఁ జూడకుము మహాత్మ!

కోరికఁ దీర్పవేని యివి
గో! జననున్నవి మేని ప్రాణముల్
మారశరాహతిన్ వెడలి;
మాటలువేయు నీఁకేల? పుణ్యమున్

గూరిచి యాదరించుటయు
క్రూరతఁ బాపమతిఁ ద్యజించుటో
యారయు మింక; నీకొఱకుఁ
బ్రాణము వాయుటకంటె నున్నదే.

అని తెల్పఁ బురుషుండు నిల్వనను నీ
కైనట్లుగా నుండి య
ల్లన నొక్కించుక యంతలోఁ దెలిసి వె
ల్లంబోయి నిట్టూర్పు లో
య్యన శోణాధరబింబ సంపదల మా
యంజేయ లోలోపలం
దనకుం దోఁచువికారముల్ మొగమునఁ
గన్పట్ట విభ్రాంతిచేన్.

తనయునికికి నొకలాగై
కనకాంగికి నిట్టికోర్కె కారాదని లో
ననుకంప గదుర నయ్యో!
వనజానన! తత్తరంబు వలవ దుడుగుమీ.

ఏకపత్నీవ్రతుండ నే నెట్టులింక
నీమనసుదీర్ప నేర్తును నెలతమిన్న!
కాక యనురూపయైననా కాంత యుండె
ప్రక్కయింటనె శయ్యపైఁ బండియుండె.

నాతి! నీప్రాణసంరక్షణంబు కొఱకు
వ్రతము చెడఁజూచినను బ్రాణసతికొకింత

తెలియకుండదు దానన తెగును సాధ్వి
యెట్టులైనను స్త్రీహత్యయే ఘటిల్లు.

అనుకూల దాంపత్యమునకు భంగముతెచ్చి
పాయంగరాని పాపము గడించి
వరసతీ ధర్మంబు పరగడఁ బడవైచి
జారిణియను పెద్ద దూరు వడసి
నలుగురిలోపల నగుబాటులను జెంది
తలయెత్తి తిరుగంగఁ దలఁకుచుండి
చెలువునున్నతికిని దలవంపు ఘటియించి
కొలమువారలలోనఁ గొఱఁతఁ గాంచి
ఐహికాముష్మిక సుఖంబు లవులఁ ద్రోసి
తిరుగ మనసయ్యెనే! వెఱ్ఱితెఱవ నీకు!
కుడిచి కూర్చుండి యిటువంటి గొడవతెచ్చి
కొని యధోగతిపాలు గాఁగోరె దేల?

అన విని యీతని కొకయుం
గన గలదని వినుటలేదు కడు చతురుండై
నను జంకించుచు నున్నాఁ
డని తలఁచి మెఱుంగుబోఁడి యాతనికనియెన్.

చాలునుజాలు నిట్టియొక
సక్కెపు నీతుల కేమిగాని, యి
ల్లాలొకయింటిలోన, సర
సాగ్రణి వేఱొకయింటిలోన నా?

మే లెఱుఁగంగవచ్చె; తల
మీఁదికె వచ్చెను నీకుయుక్తు లా
బాలికయేది చూపుము? సె
బాసు! నిజంబుగ నిందెయుండెనో?

నావుడు నద్దిరయ్య! జత
నంబిది మంచిదె; తాఁ దనంతనే
యీవిధిఁ దెచ్చికొన్నయది
యే నటుచేసిన దీనిబాధయే
పోవునటంచు నింటితలు
పుల్ దెమలించిన యంతలోనె ని
ద్రావృత యొక్కచాన కన
నై చెలియాసల వమ్ము సేయుచున్.

దోరము తెరచిన చప్పుడు
తోరంబై నిదుర తెలిసి తోడన యానా
రీరత్నంబడలున నా
పూరుషుఁ డున్నెడకు వచ్చి పోడిమి గనుచున్.

పంకజాస్త్రుని యాఱవ బాణమనఁగ
నుజ్జ్వలాకారయైయున్న యువతి నొకత
నడిమిరేయి నాపూరుషు కడన గాంచి
సంభ్రమాశ్చర్యచిత్తయై చాన నిలువ.
కోపమొ భయమో యీర్ష్యయొ
తోపంగాఁబోలుఁ ప్రథమతోయజముఖి యా

కోపమున మేను వడకఁగఁ
జూపుల నిప్పులను జల్లుచున్ మరలి చనెన్.

"పరచిత్త విత్త హరణము
సారిదిం జేయుటకు జారచోరులు వేషాం
తరులై తిరిగెద రాయెడ
నూరులు గనినఁ దలఁగి పోవుటుచితంబెకదా!
సుందరుఁడఁట! యేకాంతపు
మందిరమఁట! వానిఁగోరి మగనా లఁట! తా
నందుఁ గని వచ్చెనఁట! యీ
యంద మొరులు చూచుటయు రసాభాసమె కా!

వనిత యెవ్వనిమదిగోరి వచ్చినదియొ
యతని యిల్లాలె యెదుటఁ బ్రత్యక్షమైన
భయము తలముంపదో? జారభామినులకు
సాహసముకంటె నధికంబు సంశయంబె.

అతనియిల్లాలు తనకంటె నందమైన
దనెడు నీసు జనించిన దందుమేని
దానినిమించిన తమి వానిపైని గలిగి
యుండఁబోనేల? కారణం బుండవలయు.

ఎంతవేసమూని యిలుచొచ్చె? నింతలోఁ
జనియె మనసు చివుకు మనఁగఁబోలు!
నెన్న నెంతో తమక మున్నది! మరల నే
వరుసనైన వచ్చి పడకయున్నె?"

ఆదియును నిదియును గనుఁగొని
మదవతి మదిలోన వింతమాదిరి యనుచుఁ
వదనమున వెలుఁగులొప్పఁగ
నిదియేమని చెంతనున్న హితునడుగుటయున్.

చెలువ! యేమి చెప్పు చిత్రంబుగానుండె
నీవు నిదురఁగూర నీనెలంత
భయము పడినదానివలె వచ్చి యిలు సొచ్చి
యెంతచేసిపోయె నెఱుఁగవుగద!

అని యాటక్కరిక త్తియ
చనుదెంచిన దాదిగాఁగఁ జనినది తుదిగాఁ
దనకడ జరిగినదంతయుఁ
గొనకొని వినిపించెఁ బూసగ్రుచ్చినరీతిన్.

వనిత యప్పుడె నిద్రమేల్కనుట స్వప్న
మేమినైన, దీనఁ దార్కాణ మేమయినదో?
సుడియు వడగాలి తాఁకునఁ దొడిమవీడి
రాలు కుసుమంబువలె నేలఁ గూలబడియె.

పతి పరకాంతలతో సం
గతిఁ జేసిననైన సతులుగనలరు; తనుదాఁ
బతిఁ జేరిన పెరచెలి చే
ష్టితముల వినినంత మూర్ఛజెందె నిదేమో?
వెలవెలంబోయి యతఁ డంత దెలుపుచుండ
విడుచుచుండెడి దశ్రువుల్ వినుచు వినుచు

ఆ చరిత్రంబునందు నే యంశమైన
నాహృదయంబునకు శూలమయ్యె నేమొ?

ఇగురుఁబోడి హృదయ మెంతటి మృదులమో?
తేటతెల్లముగను దెలిసిపోయె
కష్టగాథ నుడువఁగా నింతవాటిల్లెఁ
జిగురుటాకు డప్పుచేయఁ దగునె?

కనులయెదుటఁ బడియెఁ గాన మూర్ఛిల్లిన
దనుచు నిశ్చయముగ నాడవచ్చు
చేష్టఁబట్టి యూహ చేయవచ్చును గాని
యెవరిమనసుఁ దెలియ నెవరితరము?

అంతట బూరుషుండును ద
దంగనపాటున కార్తినొందుచున్
"ఇంత యిటేల రావలయుఁ?
జల్లఁగఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుచున్న మా
చెంతకువచ్చి యిట్లడలఁ
జేయఁగనేల? సమస్తమేటి కీ
కాంత కెఱుంగఁ జెప్పితిని?
కార్యము దప్పెనిఁకేమి సేయుదున్."

అనుచుఁ దత్తరపాటున నతివఁజేరి
వలయు నుపచారములఁ జేయఁ దెలివిఁ గాంచి
ససి చెడిన మేనితో బాష్పజలము లొలుకు
కన్నుఁగవతోడ నెచ్చెలిఁ గౌఁగిలించి,

అనయం బ్రాంతిని నేమొ చెప్పుతఱి సు
గ్రాకారుఁ డుద్వృత్తనూ
జనితాంచద్ఘన తేజుఁడొక్కఁడు లస
చ్చంద్రాయుధోపేతుఁడై
తన వెంటన్ జనుదెంచు పూరుషుని న
త్యంతంబు దూషించుచున్
గనులన్ నిప్పులురాలఁ దత్పృథుతరా
గారంబు సొత్తెంచుచున్.

కనుఁగొమ్మిమ్మ యనుకూల దంపతుల మూ
ర్ఖా! మున్ను నాతోడఁ బా
వనరూపాన్వయ సచ్చరిత్రముల నే
పద్మాక్షినిఁ బోలునం
గన లీభూతలమందు లేరనుచుఁ బొం
కన్ గొంకవో యట్టిపా
వనరూపాన్వయ సచ్చరిత్రగల దీ
పద్మాక్షియే కాదొకో?

మగనితోఁ గుల్కుచుండె నీమగువఁజూడు
మది పతివ్రతాధర్మంబె యగునుగాదె!
తిరిగినదిగాదు నీనాల్క తెలివతెరగు
వర్ణనము సేయుటకు నలవాటు పడుము.

ఎంతసుబుద్ధివి! నీమతి
మంతున కెక్కఁగద! దీని మహిమలు దెలుపన్

జింతాను రూపముగ నను
మంత నె భారతిగ నిన్ను నభివర్ణింతుఁ.

అన నొకరి మొగము నొక్కరు
గని వెలవెల పోవుచుండఁగా గృహయజమా
నుని జేరి చురుకుచూపుల
మొనయించుచుఁ బలికె క్రోధమూర్తియపోలెఁ.

ఔర! యిందాఁక నొక్క కల్యాణిచెంత
నిచ్చినట్టి యుపన్యాస మెఱుఁగవచ్చె
పగలు పన్యాసియును రాత్రి మగఁడుఁ గాఁగ
మెలఁగు నన్నట్టులుండె నీ తులువతనము.

తాను వలచినది గదారంభ! యనురూప,
సాధ్వి, సచ్చరిత్ర, సాధుశీల,
చెలువమీఁది వలపు తలకెక్కియున్న నీ
వంటివాని కట్లు పలుకఁ దగదె?

కోరివచ్చుకాంత స్వైరిణి, నీకడ
నలరుకాంత సాధ్వి, యంటి భళిర!
కనుఁగొనంగనెందు తనకంపు తనకింపు
గాకయున్న బ్రతుకఁగాఁ దరంబె?
నిను మదిఁ గోరి బాళిమెయి
నిల్వఁగలేక మనోహరాంగ! న
న్నెనయు మటన్న కాంత నెటు
లేనియుఁ ద్రోపుడువెట్ట నెంచి యే

వనిత పతివ్రతావిమల
వర్తనముఁ బ్రకటించి మాటలం
దనుపఁగఁజూచి తా సుగుణ
ధన్య యిదే యగుఁ గాదె? దుర్మతీ.

అనుచుం గోపము రూపముంగొనినయ
ట్లావీరుఁ డుద్యద్ఘనా
ఘనగర్జారవ భీకరం బయిన హుం
కారంబునన్ శత్రుమ
ర్దనదుర్దాంతకరాళ దారుణపటు
ద్రాఘిష్ఠకౌక్షేయకా
తనుశస్త్రం బగుహస్త మెత్తి ప్రళయో
ద్యత్కాల కాలాకృతిఁ.

ఓసి దురాత్మురాల! కన
న్నొల్లను దుర్గుణగణ్యవై సము
ల్లాసముతోడ దుర్ణయక
ళాకుశలుండగు వీనిచెంగటన్
బాసిలునిన్నుఁ; దారుణకృ
పాణహతిం దలద్రుంతు తేనియుం
బూసినకత్తిఁబోలు నిను
పోవిడనంచు ఖరాసి నాసతిఁ.

పాడువఁగ నేగునాతనికిఁ
బూరుషుఁ డడ్డమువచ్చి కత్తి బ

ల్విడఁగొని యేల లేఁతపని?
వీరవరుండవు గావె? సాధ్విని
వ్వధువునఁ జేయిఁ జేసికొన
వచ్చునె? నాయనురూప చంపఁగాఁ
బడునొక్కొ నాదుకంఠమునఁ
బ్రాణములుండిన యంతవట్టునన్.

వలదు వలదు రత్నవర్మ మహీశ! నీ
సాధ్వినిట్టునేల చంపఁదలతు
నీవె పెండ్లియాడి నావె? లోకమున ని
ట్లున్న వారె చేసి కొన్నవారు?
నావుడు నెట్టెలు? నీవే
గావా యీచెడిపె కింకఁ గలరే నాథుల్
భావంబుదనుపువార ల
హా! వారాంగననె మేల్ బళ్ళా! యనిపించెన్.

అనిన ననురూప గుండె ఝల్లని కలంగి
హా! మనోనాథ! పూర్వకర్మానుభవము
చెడునె? నీచేయునదియెల్లఁ జేయుమయ్య!
ఫలమిఁకను నింతకంటెను గలదె నాకు?
ఓపఁజాల నయ్యయో! యిట్టిదుఃఖంబు;
తడవుసేయనేల దయదలిర్ప
పాపి నన్నుఁజంపుపనికిఁగా భారతీ!
కత్తినిమ్ము ప్రాణకాంతునకును.

అని యెనలేని శోకవివ
శాత్మకమై ప్రకటింప నద్దిరా!
కనుఁగొన వింతవింత లగు
కల్పనలన్నియుఁ దోఁచుచుండె నీ
తని నిటు భారతీ! యనుచుఁ
దన్వి వచించుచున్న దేమి? గో
పనమునను న్న యీమగది
భారతి గాదుగదా! తలంపఁగన్.

అనుచు రత్నవర్మ యాశ్చర్యమగ్నుఁడై
యితఁడు భారతియఁటె యీమె దీని
భార్యయట్టె! యెట్టి పాగెము? మిత్రమా!
కంటె! వింతనాట కంబు దీని.

గోడ వెట్టినట్టు లాఁడుది బొంకిన
పురుషుఁడైనఁ దడకఁ బూసినట్లు
లనుట నిక్కమయ్యె నరయుమీ మతిమంత!
మంకుజంత యెంతబొంకుబొంకె?

తానట్లు ప్రేలినంతనె
నే నాలోచింపకుందునే! భారతియే
తానై యుండిన నీవెడ
మానిసివస తెలియఁబడుసుమా! నిముసమునన్.

అని ఖడ్గం బువ్వెత్తుగఁ
గొనుటయు వెలవెల్లనగుచు క్షోణీశ్వర! నీ

వనుమానింపకు మీపా
వనిమాటకు వేఱుగలదె? భారతినె సుమీ.

అని పురుషరూప మెడలిచి
తన సత్యంబైనరూపు దాలిచి నిలువన్
గని సంతసమున నేమీ
వనజాననలార! యెంతవారలు మీరల్.

భాగ్యమయ్యెఁ గోపభావంబునను జేసి
యొండురీతిఁ జేయ కుండఁదప్పె
ననుచుఁ బ్రియముతోడ ననురూపఁ గౌఁగిటఁ
జేర్చిపలికె నగవు గూర్చునటులు.

పడఁతి! మంచిమగని గడియించుకొంటివి
పాపబుద్ధి నిన్నుఁ బరిభవింపఁ
దలఁపు గొన్ననన్ను దండింపుమీ! శిక్షఁ
బడఁడె నేరపెట్టఁ బడినవాఁడు?

నావిని మోము వాంచి సుజ
నస్తవనీయచరిత్ర యైన య
ప్పావని ప్రాణనాయకుని
ప్రాంతమునం బ్రథమోపగూహన
వ్యావృత మైనసిగ్గుఁ దడఁ
బాటొనరింప వచింపరాని మో
హావిలచిత్తయై నిలిచె
నత్తరిఁ జిత్తరుబొమ్మయో యనన్.

రత్నవర్ణయుఁ దనసతీ రత్న విమల
గాత్రసంస్పర్శనంబునఁ జిత్రగతిని
మాఱుఁ దొంటిగతి నెఱుంగ నేరకుండఁ
గొత్తైదులచల్మి యాలీలఁ గూర్చు టరుదె?
"అకట! నిర్దయుండనై మటుమాయల
మారిదైనయట్టి వారకాంత
పలుకుబడిని జేసి యిలు వెళ్ళఁ గొట్టితి
నేను సచ్చరిత్రలైన మిమ్ము.

అబలలార! మీర లయ్యనంతరమునఁ
గూళనైననన్నుఁ గూర్చి యడలి
ఎచ్చటెచటి కేగి యెట్లుమెలంగితి
రెట్లు చేరినార లిప్పురంబు?
భారతి మేలు! నీదుసహా
వాసముచే ననురూప యిమ్మెయిం
గ్రూరతఁ బ్రాణనాయకుఁడు
కోపముతో నెడలింప దిక్కులే
కారట మొందుచుండియును
ప్రాణముతో నిలువంగ నోపె చే
కూఱె శుభంబు సంపదల
కుం గుదురైతిమి నీకృపాప్తిచేన్.

పూర్వోత్తర భాగము:

అనిన భారతివల్కు నవనీశ! నన్నింత
పొగడంగ వలయునే? పూర్వకర్మ
మనుభవింపక తప్పునయ్యా! పెంజీకటి
కొన్నాళ్ళు వెన్నెల కొన్నినాళ్ళు
గాదె? నీవిప్పుడీకాంత నిల్వేడలింప
నక్కటా! యనియెడు దిక్కులేక
విలపింపఁ దొడరు
నమ్మలిక డగ్గరి సుబు
ద్ధియు నేను నొక్కింత దిగులు దీర్చి
అక్కచెల్లెండ్రవలె పుట్టి నంతనుండి
పెరిగినారము గాన నీతెరవయెడరు
మువ్వురము బంచికొని దైవమునకుఁ గుంది
కుంది యొందేని తల్ఁదాఁచికొనఁ దలంచి.

ఈవిధమున దుఃఖదేవత మూర్తిత్ర
యంబు దాల్చెనేమొ యనఁగఁ జూచు
వారిగుండె లెల్ల నీరుగాఁ జేయుచు
దారయొద్దఁ బల్లెటూరుఁ జేరి.

అందొక సాధుశీలయగు
నవ్వ గృహంబున నిల్చియుండి చ
క్కందనమందు మిన్నలగు
కాంతల కాపద లెందుఁ జెందునం

చుం దలపోసి రూపముల
చొప్పులు మార్పఁదలంప నీమెదా
నందుల కోపనన్న వల
దట్టులె యుండు మటంచు నేనొగిన్.

ఆసుబుద్ధితోడ ననురూప నట డించి
యచటి కనతిదూరమైన దార
యనెడు పురికిఁ జేరి యటఁ బురుషోచిత
ములగు వస్త్రములను విలిచి యంత.

కనుమూసినఁ దెరచిన నొక
యనువుగఁ జీఁకటులు గ్రమ్మి యాకసము ఘనా
ఘనసంయుతమై యారా
త్రిన చనుదెంచుటకు నామది న్వెరపింపన్.

అట సుబుద్ధియున్న యది భయమేమి రే
పరుగవచ్చు నని రహస్యదేశ
మందుఁ జేరి పూరుషాకారము ధరించి
యొలమి నొక్క విప్రునింటి కరిగి.

అట నారాత్రి పరుంటిఁ గాని కనుమో
డ్పైనం గనన్ లేద య
చ్చట నాయింటి గృహస్థురాలికిఁ దనూ
జాతుండు దుష్కర్మలం
పటుఁడై దుఃఖము వెంప నావెలఁది భా
వంబందుఁ జింతించుచో

నెటులో వృద్ధయొకర్తు తేర్పసరిపో
యెన్ వింటచే నాకునున్.

వేగుటకు మున్నుగా లేచి విప్రకాంత
కెఱుఁగఁ జెప్పి పల్లియనున్న యింటి కరిగి
దీనయైయున్న యనురూప తెరగదెల్లఁ
గాంచి నాకలరూపెఱింగించి చూప.

హోయని మూర్ఛవోవమది
నచ్చెరువున్ భయమున్ విచారముఁ
వేయువిధంబులొందె చెయి
వేఁకలంచినయట్లుచేయన
య్యో! యిదేమి పాపమని
యూర్చుచు నెట్టిటో తేర్చిలేవఁగా
సాయముఁజేసి వెజ్జరచి
సాధ్వి సుబుద్ధి యేటేగెనో యనన్.

గుండెలడల నెలుఁగు కుత్తుకఁ దనరంగ
భారతీ! యటంచుఁ జేరఁదీసి
కటకటా! సుబుద్ధిఁ గాంతుమే మనము జీ
వములతోడ ననుచు వంత గుంది.

"నినుఁ బతిగూర్పకుండినను
నెచ్చెలిఁ గానుసుమా మనంబునం
బెనఁగొను తాపవేదనల
బెగ్గిలఁబోవకు మమ్మ యంచు న

న్నసుమతి నూఱడించుచును
ప్రాణసఖీమణి రాత్రివేళ్ళ నా
వెనుకనె పండియుండినది
వేగఁ గనంబడ దేమిమాయయొ?

అనిశం దల్లడపాటు నొందుచును నే
నన్నట్టులే యయ్యెనా!
వనితారత్న మదెట్టి యాపదలకుం
బాలయ్యెనో? యంచుఁ దీ
అని దుఃఖంబున నెల్లెడన్ వెదకి కా
ర్యంబేమియున్ గాన కీ
యనురూపాసతితోడ నీపురమునం
దావాసముం జేయఁగన్.

చనుదెంచి యీగృహంబున
ననురూప మెలంగుచున్నదని యెవ్వరికిన్
గనుపట్టకుండ గూఢం
బున మెలఁగుచు నుంటి నేనుఁ బురుషాకృతితోన్.

అనురూప యుపన్యాసం
బును వ్రాయఁగఁగలుగునట్టి ప్రౌఢ యగుట నిం
టనెయుండి వ్రాయుచుండును
చని చదివెద నేను నార్యసభలం బెలుచన్.

ధర్మోపన్యాసకుఁ డని
నిర్మలమతి యనియు మాట నేర్పరి యని న

న్మర్మిమలిఁ బూజింతురు నా
మర్మ మెఱుంగరు పురంబు మనుజులు సుకృతుల్.

దానఁజేసి భారతీనందుఁ డనుబిరు
దంబు గలిగె ననినఁ దన్వి! వింటి
మాణిభద్రుఁ డెంతొ మర్యాదగలవాఁడ
టంచు నిన్నుఁ బొగడ నప్పుడపుడు.

అనవుడు మాణిభద్రుఁడు ధ
నాఢ్యుఁడు రూపమునందు వృత్తమం
దనుగడుఁ బెద్దయాతనికిఁ
దొయ్యలినా నొకజంత దాపురిం
చినది కళంకమట్టుల యి
సీ! యది యింతకు మున్న నన్నుఁగాం
చి "ననుఁ బరిగ్రహింపు"మని
చేరిన దేమన దాని చెయ్దముల్?

అనవిని మగువా! యేమియు
ననఁబోయెడు సుమ్మి యట్టు లొరూపున న
చ్చినవాఁడ నేన యని య
మ్మనుజవిభుఁడు పలుక వింత మనమున గదురన్.
భారతి వానిఁ గాంచి నర
పాల శిరోమణి! యేమి! యెట్టిటూ
నీరజగంధి రూపమున
నీవ తమి న్నను నట్లుసేయఁగాఁ

గోరు మహానుభావుఁడవు!
కోమలి రూపునుదాల్చి యట్టు లే
తేరఁగ నేమికారణము
తెల్పు మనం జెలి కాతఁ డిట్లనుఞా.

ప్రౌఢ! యిందాక నేనాఁడు రూపుతోడఁ
జెప్పిన కథాంశమందు నెచ్చెలినిబాసి
చనినతరువాత కథవిన్న సకలమెఱుఁగ
వచ్చునని తెల్పి యారత్నవర్మ విభుడు.

♦ ♦ ♦

ఉత్తరోత్తర భాగము:

మనమున నూఅడిల్లి మతి
మంతుఁడు నేనును నాఁటిరాత్రి మం
తనమున నిద్రగంటిమి గ
దా! వనమందునఁ బొన్నక్రింద నం
తన తడవైన లేక కల
తం బడి మేల్కని శోకవహ్ని నె
మ్మనము దహింప లేచి మతి
మంతునివీడి నిజేచ్ఛఁ బోవుచోఞా.

కలకల తెల్లవారె వెతఁ
గాంచుచు నుండిన నామొగంబునం
గలకల తెల్లవారిన ప్ర
కారము దెల్పుచు; నేను నంత ని

ర్మలతరనీరనీరజమ
రాళవిరాజితమైన యొక్క మే
లొ్కలకును గాంచి కాల్యములు
గొబ్బునఁ దీరిచి కంటి చెంగటన్.

ఒకవీధి వేదపాఠకుల యధ్యయనంబు
వీనుదోయికి వింత విందు సేయ
ఒక వీధివీరవరోచితోద్య చ్ఛర
వ్యాయామములు మనంబలరఁ జేయ
ఒకవీధి వివిధవ స్తక మహాపణవస్తు
విసరంబు కన్నుల విందు సేయ
ఒక వీధి విలసత్కృషికగోష్ఠ సంచర
ద్గోసంఘములు చాల కుతుక మిడఁగ

వివిధమణి సౌధపరిఘానవీన వేశ్మ
పంక్తు లానందమును బొందుపఱచుచుండ
ధారుణీ తరుణీగళ తారహార
హీరమణిఁబోలుపురి కురంగేశ్వరంబు.

కనుఁగొనుచుఁ బోవుచుండఁగ
ఘన సౌధాగ్రంబునుండి కనదంభోజా
ననయోర్తు నన్నుఁ గన్గొను
చునె దిగివచ్చి కవుగింటఁ జొన్పుచు ననియెన్.

చిన్ననాఁటి చెలిని నన్నుఁజూడక యిట్లు
మాఱుమొగము పెట్టి తారెదేల?

చెలిమికాఁడ! నన్ను చిన్నబుచ్చి యిఁకెందుఁ
బోవవచ్చు సౌధమునకు నడుమి.
అనుచుఁ జిన్ననాఁటి యనుపుకత్తియయైన
చంద్రరేఖ నన్ను సదనమునకుఁ
దోడుకొనుచుఁబోయి తులలేని సత్కార
నియతిఁ గుశలమడిగి ప్రియముసేయ.
చేతమున వారకాంతల చేఁతలకును
రోసియుండియు, నప్పుడా వేసముననె
యొరులఁ గననేరకయు పెచ్చు పెరుగుచున్న
యాఁకటికిఁ దాళకయు దాని కనుమతించి.
నాకమున కేగినను విడి
యాకులు తప్పినవి గావటంచుఁ దలఁచుచున్
దేకువ నాపగ లంతయు
నాకడనే యుండి రాత్రి యగుటయు నంతన్.
వెలవెలఁదియింట కమ్మఁగా విందుఁ గుడిచి
లలన వివిధోపచారములను గ్రహించి
శయ్యపైఁ బండి నాలవజాము వేళ
వనితఁ దప్పించుకొనిలేచి వచ్చుచుండి.

క్రమమున నాయాపురములు
విమలనదులు ఘోరమైన విపినములును సం
భ్రమమునఁ జూచుచు నీనగ
రమునకుఁ జనుదెంచియుండఁ బ్రాణసఖుండున్.

మాణిభద్రుఁడు నన్నుఁగాంచి మమత నించి
కౌఁగిటను జేర్చి యానంద గరిమఁగూర్చి
తనదు మందిరమునకుఁ దోకొనుచు నేగి
యచట మతిమంతువలన వృత్తాంతమెల్ల.

వినినది వినినట్లుగ నా
కును దెల్పి మనంబునందుఁ గూరిమి గదురన్
నను మతిమంతుని గూరిచి
మనకు శుభంబగుత! మిత్రమా! యని మఱియుఁ.

అతఁడును నాతనికంటెను
నతని సతియు నాకుఁబ్రీతి యగునట్టులు సం
తతము నుపచారవిధు లం
చితముగ నొనరింపనుంటి చెలువునితోడన్!

అటులుండి ధూర్తజనలం
పటుఁడ నగుచు మిత్రుమాటఁ బాటింపక చె
న్నటినై యోడిన ధనమును
బటుమతి నిప్పింతు మాణిభద్రుని వలనన్.

ఇంటఁ దినుటె కాక తుంటరికితవుల
నింటిపైకిఁ దెచ్చి తంటబెట్టి
ధనము దోఁచుచుండె నని యేవగింపదు
సఖుని చెలువ యెట్టి సాధ్వియొక్కొ?
మతిమంతుండును మాణిభద్రుఁడును స
న్మార్గంబునం ద్రిప్పఁగా

సతతంబుం జెవినిల్లుగట్టుకొని న
చ్చం జెప్పిరే కాని నా
మతియేమో యటుసేయ నోపకయ దు
ర్మార్గంబునం బోవుచుం
గితవాసక్తిని మానదాయె నకటా!
కీడ్పాటు వాటిల్లుటన్.

ఈరీతి ధూర్తకోటిం
జేరి చరింపంగ నొక్క చెలికాఁడనె నేఁ
"డోరీ! విన్నారఁటరా!
నారీతిలకంబు పురుషనాయకుఁ డగుటన్.

భారతీనందుఁడను పేరు వడసెనంట!
భారతియొ? నందుఁడో? చూచి తీరవలయు
సభల కరుదెంచునఁట! యొకసారియైనఁ
జూడలేదొర!" యనఁగడు చోద్యమంది.

నేనే చని కనుఁగొనియెద
నేనే చని కాంతు ననుచు నే నే ననుచుం
నానారీతులఁ గేరుచు
మేనులు పొంగార మీఁది మీఁదికిఁ జనుచుం.

మీసంబులు వడిపెట్టుచు
నా సరివారెవ్వరనుచు నాకపటకళా
భ్యాసము మీసరవోవునె
వేసము చూచెదముగాక ప్రేల్మిడిననుచున్.

పంతములనిట్లు లొండొరుల్ పలుకుచుండ
నప్పుడు మతిమంతుఁ డెద్దియో స్వాంతమందు
యోచనము చేసి తలయూఁచి యుత్సుకమతి
మమ్ముఁ గని పల్కెనిట్లు దైవముపగిది.

ఇట్టిపనుల చేయనిండఱ నీతఁడ
మేలుచేయి వడయు మీరలెల్ల
వీనిఁ బంపుఁడనుచు వెడవెడ నొప్పించి
యిట్టిరూపుతోడ నేగుమనిన.

ఆఁడురూపుఁ దాల్చి యర్ధరాత్రంబున
నెట్లుపోవువాఁడ నేననంగ
వెనుకఁ గత్తిఁబూని చనుదెంతు మిత్రమా!
పరులవలన నేగి పొరయకుండ.

అని మతిమంతుఁడు న్వెనుక
నాయుధముం గొనిరాఁగఁ జీఁకటిన్
ఘనవిపదంబుధిం బడిన
కైవడిఁ గైతవ మేర్పరించి నే
ననువుగ నిందు చొచ్చితిని
నాకపటక్రియ సేయకున్న నె
ట్లోనరుగృహంబుఁ జేర? శుభ
మొందుట యెట్టులుగల్గు నీకిఁకన్

సూత్రధారుండు నాటక పాత్రములను
గూర్చి యొడలించి క్రమ్మరఁ గూర్చునట్లు

కలిసియుండిన మనలను గడలఁద్రోసి
నలువురను గూర్చి దుదకిట్లు నలువ భళిర!

అన ననురూప సమ్మోదము
నందియు విన్నదనంబుఁ దోఁపఁ నా
యనుగుసుబుద్ధి యిట్టి సమ
యంబున నుండినఁగాదె పూర్ణతఁ
గనుమన సంతసంబు; వృథ
గాదె సఖీమణివైన దానితో
ననుభవ మందలేని ప్రమ
దాతిశయంబుఁ దలంప భారతీ.

అనిన మతిమంతుఁ "డేనెసుమా! సుబుద్ధి"
ననిచెలింగింప నాశ్చర్యమున మునింగి
యద్దిరా! యిదియెంత పుణ్యంబటంచుఁ
దనిసి యనురూప నిజము గన్గొనఁదలంప.

లోనికరిగి తొంటి మానినిరూపంబు
తోడ నాసుబుద్ధి తోఁచుటయును
చెలువలామెఁ గౌఁగిళులఁ జేర్చి యలరిరి
వింత రత్నవర్మ వెలఁదిఁ గనియె.

అనురూపాసతి యాసుబుద్ధిఁ గని చె
ల్వా! నీవు నాయొద్దఁ జే
సిన పంతంబును దీర్చికొంటివిగదా?
సేబాసు! నీవంటిదా

నిని నాయాత్మసఖీ లలామముగఁ గం
టిన్ ధన్యతం బొందితిన్
ననుఁ బోలంగల వారలుండరని యా
నందంబునం బొంగినన్.

భారతియున్ సఖీమణిని
బ్రస్తుతిఁజేసి లతాంగి! యప్పుడే
తీరున నీయనుంగుపడ
తిన్ విడనాడి తొలఁగి యెట్లు లీ
ధారుణినాథుఁ జేరితివి?
తత్కథ సర్వముఁ దెల్పుమన్న న
వ్వారిజగంధి యిట్లనియె
వారలకుం బ్రమదంబుఁ గూర్చుచున్.

◆ ◆ ◆

పూర్వోత్తరాగ్రము:

అపుడనురూపతోఁ బ్రతిన
లాడి క్రమంబున నెట్టులైన నా
నృపతిని దెత్తునంచు మది
నెంచుచు నద్దమరేయివేళ నా
నెపమున నీమెఁ బాసి చని
నేనొక పూరుష వేషమూని ని
ష్కపటమతిన్ బ్రతాపపురిఁ
గన్గొని యీతని చెల్మి చేసితిన్.

ఇతఁడు వారకాంతయే తనప్రాణంబు
ధనము రాజ్య మనుచుఁ దలఁచుచుండి
నిరతమును ధనంబు దొరలించుచుండుటఁ
గాంచి యొప్ప కొక్క కాలమందు.

మంత్రివరులఁ జేరి మంతనంబునఁ బిల్చి
చదురుజేసి "యేల చతురులార!
యూరకుంటి రిట్టులుర్వీధవుఁడు సిరి
వేదురెత్తి కొల్లవెట్టుచుండ.

ధారుణి జనులకు నృపుఁడా
ధారం డగుఁగాన నతని ధర్మజ్ఞునిగాఁ
గోరుదు రట్టిఁడ ప్రభుఁడని
గౌరవమున్ బడయుఁ; దగవు గలదే? యితనికిన్.

నిను రాజుగాఁగఁ బృథివీ
జను లోపక యుండి రింకఁ జాలును వారాం
గనఁ జేరుమనుచు నొక నెప
మున గుంజుకొనుండు రాజ్యమున్ బలిమిమెయిన్.

అని యాతని కుపకారం
బును గూర్పఁగ వారి కట్లు బోధించిన నా
నని యట్లుసేయ రాజ్యం
బును బాసిన యితనితోడఁ బోవుచు నొకచోన్.

నను గిరుకువెట్టి చనునీ
మనుజవిభుని నెట్లుగాంతు మాయురె! యని నె

ప్రశ్నమునఁ గలంత నొందుచు
గనుఁగొన వచ్చితి యీశ్రీకాకుళమునకున్.
మాణిభద్రుఁ డెంతో మర్యాద గలవాఁడ
టంచు రత్నవర్మ కాప్తుఁ డనుచు
నెఱిఁగి యెల్లచరిత మెఱిఁగించి యందుండ
వచ్చె నితఁడు కొన్ని వారములకు.

నరపతిఁగూడి భారతియొ
నందుఁడో చూతముగా కటంచువా
రరుదుగ వాదులాడు సమ
యంబునఁ బల్లియఁ జేరినాఁడు ము
వ్వరమును బూరుపాకృతులఁ
బూనఁగ నెంచుట దోఁచి భారతీ
తరుణియె యిట్టులుండుఁ జెలి
దగ్గఱ నంచును వీనిఁ దెచ్చితిన్.

పురుషకారంబునకు దైవము ఘటిల్లి
మంచికాలము రా సమీపించునపుడు
మనుజు లొనరించుకొద్ది యోచనలుగూడ
నెంతో మేలొనగూర్చుట కిదియె సాక్షి.

♦ ♦ ♦

సర్వాగ్రము :

ఈవిధి నొండొరుల్ తమ య
భీప్సితసిద్ధికి మూలమైన ప్ర

స్త్రావకథావిధాన మవ
ధానము సేయుచు నద్భుతప్రమో
దావిలచిత్తులై మెలఁగు
నంతఁ దదీయ విపత్పరంపరా
భావముఁబోలె రేచనఁ బ్ర
భాతముదోఁచె ననంతరంబునన్.

పురజను లీయద్భుతరస
భరితం బగుచరిత మెఱిఁగి పరమానందా
దరమేదురమతిఁ బొగడిరి
తరుణిం దత్పతుల ధర్మ తత్పరమతులన్.

అది విని మాణిభద్రుఁడు ము
దాతిశయంబునఁ బొంగి నెచ్చెలిం
గదియఁగ వచ్చి వానివల
నన్ శుభసంగతమైన యక్కథన్
మొదలిటినుండియున్ విని య
పూర్వ మదృష్టము మీసమాగమం
బిదియని ప్రస్తుతించి యతఁ
డెల్లరఁ దోడ్కొని యేగె నింటికిన్.

విందులు గుడుచుచు వారా
మందిరమున నుండ నతని మంత్రు లెఱిఁగి యా
నందంబునఁ జనుదెంచి ర
మందగతిన్ రత్నవర్మ మన్ననఁ బడయన్.

వారల నాప్రతాపజన
పాలుఁడు సాదర గౌరవంబులన్
జేరఁగఁదీసి మన్ననలు
జేసి యెఱుంగఁగవచ్చె మీర లా
తీరునఁ జేసినార మని
దీనతఁ బొందకుం డంచుఁ దెల్పి యా
కూరిమి మిత్రులో నతని
కోమలితోఁ బరివార యుక్తుఁడై.
కతిపయ వాసరములకుం
బ్రతాపపురిఁ జేరి పట్టభద్రుండగుచున్
సతి యనురూపాంగనతో
క్షితి నేలుచుఁ దన్ను ప్రజలు చేరి నుతింపఁగ.
మాణిభద్రు నతని మానిని మణిమాల
నెన్నరాని ప్రేమఁ గొన్నినాళ్ళు
తనదు మందిరమునఁ దనిపి కృతజ్ఞత
నెఱుఁగఁ జెప్పి కానుక లిచ్చి యనిపి.
తనరాజ్యమున వారతరుణీ విహారంబు
పొడచూప రాకుండఁ బొందు సేయ
తనయేలుబడిని తుంటరి మార్గములఁ బోవు
ద్యూతకారులపెంపు దొలఁగఁ జేయ
తన పరిపాలనంబున నేకపత్నీవ్రత
తము పూరుషులకు ధర్మముగఁ జేయ
తనయధికారంబునను మహిళాకళా
భ్యుదయంబు నెల్లెడఁ బొదలఁ జేయఁ

దలపుఁగొని యెల్లఁవిధముల మెలవులోడఁ
బొలుపునం దనమతమును నిలుపుకొనుచుఁ
దలపుఁబడి రాజులెల్ల మొక్కలపుఁ బ్రేమఁ
దెలుపుకొన రాజ్యలక్ష్మిపై వలపునిలిపి.
కరము కరముఁ గొనక కడు కృపామతితోన
నేల నేల సాధుశీలముననుు
బ్రజలు ప్రజలు వోలెఁ బ్రభుభక్తియుతులైరి
రాజు రాజువోలెఁ దేజరిల్లె.

♦ ♦ ♦

గద్య పద్యము :

బాలాంత్ర కులచైత్ర వనపారి జాతుండు,
వోలేటి వంశపయోధి విధుఁడు
నారసింహామాత్య నందనుం, డచ్యుత
రామమంత్రీశ్వర ప్రథమ సుతుఁడు
[illegible]ారమాంబాగర్భ శుక్తి ముక్తామణి,
వేంకమాంబాదాన విమలఫలము
అమల ధనాభి రామాదినాటకకర్త,
స్వర్ణమలాదిరూప కవిధాత
యైన వేంకట పార్వతీశాఖ్య సత్క
విద్వితయకృతల సమాన విపులపద్య
లలిత "చిత్రకథాసుధాలహరి" నామ
చిత్రితరకల్పనాకావ్య శేఖరమిది.

సమగ్రము.

శ్రీ ఆనందతీర్థ ప్రెస్.
రామచంద్రపురం